

Οιονεί... Κρατούμενος

ΔΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΕΙΔΙΚΟΥ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΝΕΩΝ ΑΥΛΩΝΑ (ΕΚΚΝΑ)
ΣΥΛΛΟΓΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΟΣ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ

ΜΕ ΤΗΝ ΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ (ΟΣΥΕ)

ΕΔΡΑ: ΑΥΛΩΝΑ ΑΤΤΙΚΗΣ Τ.Κ. 190 11 ΤΗΛ./FAX: 22950-29924 • syekkna@yahoo.gr, www.syekkna.gr, osye@otenet.g, www.osye.org.gr

Χρόνος 2ος • Αρ. φύλλου 11 • Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2010

ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ Α' ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΦΟΙΤΗΤΕΣ Α.Ε.Ι. & Α.Τ.Ε.Ι.

Ο.Σ.Υ.Ε.

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΕΔΡΑ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΣ ΣΟΛΩΜΟΥ 2 Τ.Θ. 91503 Τ.Κ. 181 10

ΤΗΛ. 2104950760 – 2104967174 FAX 2104950710

www.osye.org.gr e-mail: osye@otenet.gr

ΜΕΛΟΣ Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

Η Ο.Σ.Υ.Ε. προκηρύσσει τον **Α' Πανελλήνιο Διαγωνισμό για φοιτητές Α.Ε.Ι. και Α.Τ.Ε.Ι.** με αντικείμενο τη συγγραφή εργασίας με θέμα:

«Η εργασία των κρατούμενων στις φυλακές ως μέσο θεραπείας και ευεργετικού υπολογισμού της ποινής. Αγροτικές φυλακές, επ' αμοιδή εργασία, συγκριτική μελέτη με ευρωπαϊκές ή άλλες χώρες».

Όροι συμμετοχής στον Διαγωνισμό:

Δικαίωμα συμμετοχής στον Διαγωνισμό έχουν όλοι οι προπτυχιακοί και μεταπτυχιακοί φοιτητές και σπουδαστές των Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων και Ανώτατων Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης της χώρας, όλων των κλάδων και σχολών. Δεν έχουν δικαίωμα συμμετοχής υποψήφιοι διδάκτορες ή κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος.

Κάθε εργασία πρέπει να αναπτυχθεί σε τουλάχιστον 20 -30 δακτυλογραφημένες σελίδες Α4, μη συμπεριλαμβανομένης της σχετικής βιβλιογραφίας και τυχόν παραρτημάτων.

Οι συμμετέχοντες στον Διαγωνισμό θα πρέπει μαζί με την εργασία να υποβάλουν σύντομο βιογραφικό σημείωμα, καθώς και πρόσφατο αποδεικτικό της φοιτητικής τους ιδιότητας.

Οι εργασίες θα πρέπει να υποβληθούν από τους ενδιαφερόμενους το αργότερο μέχρι τη Δευτέρα 6 Ιουνίου 2011 σε ηλεκτρονική μορφή στο e-mail της Ο.Σ.Υ.Ε. osye@otenet.gr, καθώς επίσης και σε έντυπη μορφή σε ένα (1) αντίγραφο, είτε ιδιοχείρως είτε ταχυδρομικώς στη διεύθυνση: Ομοσπονδία Σωφρονιστικών Υπαλλήλων Ελλάδας (Ο.Σ.Υ.Ε.), Σολωμού 2, Τ.Θ. 91503, Τ.Κ. 18110, Κορυδαλλός, Τηλέφωνα επικοινωνίας: 210-4967174, 210-4950760.

Όλες οι εργασίες που θα υποβληθούν θα αξιολογηθούν από πενταμελή Επιτροπή Αξιολόγησης που αποτελείται από δύο Πανεπιστημιακούς Καθηγητές, τον Ειδικό Γραμματέα του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, τον Πρόεδρο της Ο.Σ.Υ.Ε. και έναν πρώην κρατούμενο, συγγραφέα.

Μετά την αξιολόγηση θα απονεμηθούν τρία βραβεία με αντίστοιχα χρηματικά έπαθλα:

- ✓ **Πρώτο Βραβείο: 2.000€**
- ✓ **Δεύτερο Βραβείο: 1.000€**
- ✓ **Τρίτο Βραβείο: 1.000€**

Η απονομή των βραβείων θα γίνει σε ειδική τελετή.

«Ματιά στο παρελθόν»

Η «Ματιά στο Παρελθόν» αποτελεί μια νέα στήλη της εφημερίδας μας, σκοπός της οποίας είναι να «φωτογραφήσει», να αποτυπώσει και να μεταδώσει στους αναγνώστες μας διάφορες όψεις από το παρελθόν της σωφρονιστικής υπηρεσίας, αλλά και του εν γένει χώρου των φυλακών. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού, σε κάθε τεύχος εφεξής θα δημοσιεύουμε ένα κείμενο (ή και περισσότερα) ιστορικού ενδιαφέροντος, σχετικό με τον σωφρονιστικό χώρο, το οποίο μπορεί να είναι (μεταξύ άλλων) κάποιο ειδικής σημασίας υπηρεσιακό έγγραφο, κάποιο δημοσίευμα σε εφημερίδα κ.λπ. **Θεωρώντας ότι η γνώση του χθες αποτελεί δύναμη για το τώρα και το αύριο**, είμαστε βέβαιοι, ως Συντακτική Ομάδα, ότι το αναγνωστικό κοινό του «Οιονεί...Κρατούμενου» θα αντλήσει από τη στήλη αυτή χρήσιμα ερεθίσματα και θα την εκτιμήσει δεόντως.

Στο παρόν τεύχος αναδημοσιεύουμε δύο άρθρα με θέμα την εργασία των κρατούμενων. Τα άρθρα αυτά δημοσιεύθηκαν τον Αύγουστο του 1982 στο 8ο φύλλο (σελ. 2 και 3) της εφημερίδας «Σωφρονιστικός Υπάλληλος», η οποία εκδόθηκε για ένα χρονικό διάστημα από την τότε Ομοσπονδία των Σωφρονιστικών Υπαλλήλων (Π.Ε.Υ.Σ.Α.Κ.). Το ένα εκ των δύο συντάχθηκε από κάποιο άτομο που το υπέγραψε ως «Ο επαρχιώτης», δίνοντάς του τον εύγλωττο τίτλο «Αργία μήτηρ πάσης κακίας». Το άλλο γράφτηκε από τον τότε Διευθυντή της Δικαστικής Φυλακής Κορυδαλλού κ. Ευ. Κρινή, με τον τίτλο «ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΣΩΦΡΟΝΙΣΜΟΣ».

Η αξία των άρθρων αυτών για μας σήμερα δεν έγκειται μόνο στις επιμέρους πληροφορίες και ιδέες που περιέχουν, ούτε μόνο στο γεγονός ότι μας μεταδίδουν τον παλμό (ή, αν θέλετε, το «άρωμα») μιας άλλης εποχής... Έγκειται εξίσου στο ότι αναδεικνύουν τη διαχρονική και ουσιαστική σημασία που έχει η εργασία των κρατούμενων, τόσο για τους ίδιους όσο και για το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο· κάτι που μεταφέρει στους εκάστοτε διαμορφωτές της σωφρονιστικής μας πολιτικής ένα εύγλωττο μήνυμα.

Η Συντακτική Ομάδα
(Συνέχεια στην 12η σελ.)

«Η ελπίδα στη φυλακή της απελπισίας» Evelyn de Morgan, Ελαιογραφία, 1887

Editorial

Συνάδελφοι και Συναδέλφισσες,

Η εφημερίδα μας αισίως έκλεισε δύο χρόνια συνεχούς παρουσίας, έχοντας έως τώρα στο ενεργητικό της την έκδοση 11 τευχών. Από εφημερίδα του πρωτοβάθμιου σωματίου του ΕΚΚΝ Αυλώνα, όπου και τυπικά ανήκει ακόμα, μετεξελίχθηκε σε όργανο και φωνή όλων των σωματείων και συναδέλφων, όχι μόνο του συγκροτήματος Κορυδαλλού, αλλά και όλης της Ελλάδας, με τη στήριξη και την ουσιαστική συμπαράσταση της Ομοσπονδίας Σωφρονιστικών Υπαλλήλων. Προχωρήσαμε όμως ακόμη παραπέρα και δώσαμε πεδίο λόγου και γραφής σε όλους όσους, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, συνδέονται με το σύστημα κράτησης στην Ελλάδα, έχουν άποψη σχετικά με το σωφρονιστικό σύστημα εν γένει, αλλά, πολύ περισσότερο, έχουν να καταθέσουν προτάσεις για τη βελτίωσή του ή και για την ανάδειξη των προβλημάτων του.

Σε αυτά τα πλαίσια είχαμε την τιμή και τη χαρά να αρθρογραφήσουν άνθρωποι από ένα ευρύ φάσμα του επιστημονικού χώρου, με διεθνές κύρος, όπως ο καθηγητής κ. Αντώνης Μαγγανάς, ο καθηγητής κ. Andrew Coyle και ο γνωστός εγκληματολόγος και καθηγητής κ. Γιάννης Πανούσης. Αρθρογράφησαν επίσης αρκετοί πολιτικοί και βουλευτές που είχαν στις αρμοδιότητές τους τη διερεύνηση ή την εξέταση των συνθηκών κράτησης στις Ελληνικές φυλακές. Επίσης, άποψη – και, μάλιστα, με επιχειρήματα - εξέφρασαν αρκετοί δικηγόροι και ποινικολόγοι, όπως ο πρόεδρος του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών κ. Παξινός. Επιπλέον, από αυτή την προσπάθεια δεν θα μπορούσε να απουσιάσει ο λόγος της φοιτητικής κοινότητας, με άρθρα από φοιτητές και διδακτορικούς φοιτητές εγκληματολογίας και νομικών επιστημών. Ωστόσο, τα άρθρα που κατά καιρούς έχουν γράψει συνάδελφοι όλων των κλάδων και ειδικοτήτων που εργάζονται μέσα στις φυλακές, αλλά και τα άρθρα των κρατούμενων, είναι αυτά που πραγματικά αναδεικνύουν τα προβλήματα του σωφρονιστικού συστήματος στη ρίζα του, επισημαίνουν τους κινδύνους που ελλοχεύουν στο προσεχές μέλλον και αντιπροτείνουν ουσιαστικές λύσεις για την άμεση βελτίωσή του.

Παραμένουμε προσηλωμένοι στον σκοπό της εφημερίδας μας, που δεν είναι άλλος από την ανάδειξη των πολλαπλών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι κρατούμενοι και, ταυτόχρονα, επωμίζονται οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι, περιμένουμε άρθρα και επιχειρήματα από πολλούς ακόμα και αδημονούμε για τη δυναμικότερη παρουσία των συναδέλφων και των κρατούμενων.

Καλή χρονιά, με υγεία, υπομονή και επιμονή.

Από τη Συντακτική Ομάδα

Οιονεί... Κρατούμενος

**Δίμηνη έκδοση του Συλλόγου Υπαλλήλων
Ειδικού Καταστήματος Κράτησης Νέων Αυλώνα**
Συλλόγων Υπαλλήλων Συγκροτήματος Κορυδαλλού
με τη στήριξη

της Ομοσπονδίας Σωφρονιστικών Υπαλλήλων Ελλάδας (ΟΣΥΕ)
Έδρα: Αυλώνα Αττικής Τ.Κ. 190 11 ΤΗΛ./FAX: 22950-29924
syekkna@yahoo.gr www.syekkna.gr
osye@otenet.gr www.osye.org.gr

ΕΚΔΟΤΕΣ-ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ

Λαμπρόπουλος Κων/νος (Πρόεδρος ΣΥΕΚΚΝΑ)
Καρακίτσος Σπυρίδων (Γ. Γραμματέας ΟΣΥΕ)

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ:

Αραβαντινός Αντώνης, Λαμπρόπουλος Κων/νος,
Καρακίτσος Σπυρίδων, Μπισμπίκης Βασίλης, Βαρβατάκος Νίκος,
Παπασπυρόπουλος Κων/νος, Οικονομάκης Μάριος,
Δούλος Βασίλης

ΔΙΟΡΘΩΣΗ - ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Βαρβατάκος Νίκος
ΕΠΙΛΟΓΗ - ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΙΚΟΝΩΝ: Δούλος Βασίλης

* Τα άρθρα δεν εκφράζουν υποχρεωτικά τις απόψεις της εφημερίδας. Κάθε άρθρο πρέπει να είναι ενυπόγραφο, εκτός αυτών που προέρχονται από νυν κρατούμενους, υπό την προϋπόθεση ότι θα αναφέρουν από ποιο κατάστημα κράτησης προέρχονται.

Ηλεκτρονική Σελιδοποίηση - Εκτύπωση:

Εκδόσεις - Γραφικές Τέχνες Καρούζη Αριστέα & Υιοί Ο.Ε.
Θεοδοσίου 23 Ιλιον τηλ. -fax: 210-2619003 & 210-2619696
e-mail: karprouzi@otenet.gr

ΠΟΣΕΙΔΩΝΙΑΤΑΙ

«Τὴν γλῶσσα τὴν ἑλληνικὴ οἱ Ποσειδωνιάται ἐξέχασαν τόσους αἰῶνας ἀνακατευμένοι μὲ Τυρηνοὺς καὶ μὲ Λατίνους κί ἄλλους ξένους. Τό μόνο πού τοὺς ἔμνε προγονικό ἦταν μιά ἑλληνικὴ γιορτὴ μὲ τελετές ὡραῖες, μὲ λύρες καὶ μὲ αὐλοὺς, μὲ ἀγῶνας καὶ στεφάνους. Κί εἶχαν συνηθειο πρὸς τό τέλος τῆς γιορτῆς τὰ παλαιά τους ἐθίμα νὰ διηγοῦνται καὶ τὰ ἑλληνικά ὀνόματα νὰ ξαναλένε, πού μόλις πιά τὰ καταλάμβαναν ὀλίγοι. Καὶ πάντα μελαγχολικά τελείων' ἢ γιορτῆ τους. Γιατί θυμοῦνταν πού κί αὐτοὶ ἦσαν Ἕλληνες - Ἴταλιῶται ἕναν καιρὸ κί αὐτοὶ καὶ τώρα πῶς ἐξέπεσαν, πῶς ἔβιναν, νὰ ζοῦν καὶ νὰ ὀμιλοῦν βαρβαρικά, βγαλμένοι - ὦ συμφορά! - ἅπ' τόν ἑλληνισμό».

(Σημείωση: «βγαλμένοι ἅπ' τόν ἑλληνισμό»= ἀφελληνισμένοι)

Αφιερωμένο σε ὅσους Ἕλληνες πασχίζουν νὰ ἄρουν κάθε πύλη καὶ εργάζονται ὥστε νὰ ἀκούσουν το μοιρολόι «εἶλω ἡ πόλις»¹ στὴν ὑπὸ γένεση Βαβυλωνία. Τὴ γένεση τῆς Βαβυλωνίας στὸν Ἑλλαδικὸ χώρο τὴ βιώνουμε δεκαετίες τώρα καὶ συνεχῶς διαπιστώνουμε ὅτι καλὰ κρατεῖ, αυξανόμενη σε ρυθμὸ καὶ ὄγκο. Μια βόλτα στους δρόμους τῆς Αἰθῆνας καὶ κάθε μεγάλης πόλης πείθει τὸν καθένα ὅτι δίπλα μας ζοῦν καὶ κομίζουν τὸν πολιτισμὸ τους σχεδὸν ὅλες οἱ ἐθνότητες τοῦ πλανῆτη.

Κινδυνεύει νὰ χαρακτηρισεῖται ἐθνικιστὴς – φασίστας καὶ ἄλλα ἐντυπωσιακά ὅποιοι θίξει καν τὸ ζήτημα. Αναρωτιέμαι πῶς νὰ καταθέσω δημόσια τὴν ἐπιθυμία κάποιου νὰ διέπεται ἡ ζωὴ τοῦ ἀπὸ ὅσες ἀρετές καὶ ἀξίες μπορεῖ νὰ δρέψει καὶ νὰ ἀντιληφθεῖ ἀπὸ τὸν κληροδοτημένο πολιτισμὸ μας...

Τεχνικὲς μορφὲς «Κρυφοῦ Σχολεῖου» φαντάζομαι ἀπαραίτητες ξανά, ἀφοῦ στὴν ἀγορὰ ο Σωκράτης θα κατέβαινε μόνο γιὰ νὰ εφοδιαστεῖ κώνιο.

Στιγμὲς ἀπογοήτευσης διέπομαι ἀπὸ τάσεις νὰ μισήσω τοὺς δασκάλους μου πού με μύησανε σε κάτι τόσο δύσκολο νὰ κουβαλήσω, τόσο ἐπώδυνο νὰ καλλιεργήσω, τόσο βασιανιστικό νὰ διασώσω καὶ – ωιμέ – τόσο υπεράνθρωπο νὰ μεταλαμπαδεύσω (ὡς οφείλω) στὴν ἐπόμενη γενιά...

Μα καὶ νὰ ζητήσω ἀπαλλαγὴ ἀπ' τὸ φορτίο, οὔτε πού διανοοῦμαι, δὲν τολμᾶ ὁ νους νὰ ἀρνηθεῖ κάθε φωτεινὴ ἀχτίδα – κί ἀς καίει ἡ ἐπαφή...

Εἶναι τυρράγνια φοβερὴ νὰ ἐλκεσαι ἀπὸ τὴ γνώση καὶ νὰ ἀσφυκτιάς σαν εἶσαι μακριά. Τέτοιες ὥρες ζηλεύω ὅσους εἶναι πτωχοὶ τῷ πνεύματι. Ὅλων ὁμῶς αὐτῶν ἡ φτώχεια παύει ἐκεῖ πού γεύονται τὸν δωρισμὸ τοῦ πνεύματος, μιά θεϊκὴ μυσταγωγία πού μένει ἀλησμόνητη στὴν ψυχὴ καὶ τὸν νου, γίνεται ἀνάγκη.

Κάποτε βρέθηκα στὴ φυλακὴ, ξεκινούσα τὴ μέρα μου καὶ ἔπρεπε νὰ

τὴ νυχτώσω στὸν χώρο πού γνωρίζομε σαν «φυλακὴ».

Πολυπληθὲς χωνευτὴρὶ ἐθνοτήτων κί ἐκεῖ, βασιλεῖο πολλῶν ἀρνητικῶν ἐνστικτῶν τοῦ ἀνθρώπου, συχνά βιαιῶν, συνήθως ἀδιαφόρων – ἀπαθῶν, ἀργοσχόλων. Σε μιά ἀτμόσφαιρα λίαν ἐπικίνδυνη γιὰ τὴν ψυχικὴ υγεία ἀκούγεται σαρκαστικὴ ἡ λέξη «σωφρονισμός». Τὸ καταφύγιο γιὰ ἀναπνοὴ ψυχῆς τε καὶ πνεύματος ὑπῆρχε μόνο σε μορφή βιβλίων, σε βιβλιοθήκες, μὲ λιγοστοὺς «θαμῶνες», λόγος ἐντυπος, ψυχρὸς καὶ ἀποτυπωμένος, περιμένε μόνο τοὺς **κυνηγοὺς**. Κάποια μέρα, βαρύθυμος, διασχίζοντας κάποιον διάδρομο ἀκουσα τὸ πάσχισμα τῆς φωνῆς ἐνὸς δασκάλου νὰ ἐξηγεῖ σε μαθητὲς κάτι περὶ Ἰλιάδος. Κί ἀμέσως παραδίπλα, μιά κυρία νὰ ὀδηγεῖ κρατούμενους – μαθητὲς στὸν κόσμον τῆς πειθαρχίας – ἀρμονίας – τεχνικῆς τῶν χρωμάτων, ὥστε νὰ μάθουν νὰ ζωγραφίζουν. Νὰ γράφουν τὴ ζωὴ.

Κάποιο πρωὶ εἶδα πολλοὺς ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς κρατούμενους – μαθητὲς νὰ πηγαίνουν γιὰ τὶς αἰθουσες, καὶ ἦταν ἀρκετοὶ. Παραξενεμένος, ρώτησα τὸν υπάλληλο πού πάνε ὅλοι αὐτοὶ. «Στὸ Σχολεῖο Δεύτερης Ἐυκαιρίας», μου εἶπε.

Καὶ θυμάμαι ὅτι χάρηκα γι' αὐτοὺς. Χάρηκα πού βρέθηκα σε χέρια δασκάλων πού θα τοὺς μύησουν – ἀναπόφευκτα – στὴν αἴγλη τῆς γνώσης, στὴν πολυτιμότερη «καταδίκη» νὰ συνεχίσουν νὰ μαθαίνουν ἢ νὰ ἀφυκτιοῦν ὅποτε τὸ ἀρνοῦνται, νὰ συλλέγουν γνώση.

Γνώση πού ὅσο δὲν γίνεται πράξη, ζωὴ, πονά τὸν κομιστὴ. Βιάζει.

Δὲν ἀποτολμῶ νὰ περιγράψω μὲ λέξεις τὴν ἀξία καὶ τὴ δύναμη τῆς γνώσης, κάθε εἶδους γνώσης. Ὁ ἔχων νου νοεῖτω...

Πιστεύω πῶς εἶναι ὁ μόνος τρόπος νὰ διαθέτει κανεὶς «πυξίδα» σε ἕναν κόσμον Βαβυλωνία. Πιστεύω ὅτι δίνει καὶ τὴ δυνατότητα σε κάποιον νὰ βάζει σε τάξη τὴ δικὴ τοῦ ἐσωτερὴ Βαβυλωνία, πολλοὶ κουβαλάμε μιά τέτοια...

Δὲν ἐπιχειρῶ νὰ ἐνισχύσω τὸν θεσμὸ τοῦ Σχολεῖου Δεύτερης Ἐυκαιρίας σε κάθε φυλακὴ.

Δὲν προσπαθῶ νὰ ἀντικρούσω ὅσους τὸ θεωροῦν χαμένο χρόνον καὶ χροῖμα.

Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἀποτελεῖ τὴν επικυρίαρχη ἐπιλογή, ἐφόσον ἀπέτυχε αὐτὴ τοῦ Καιάδα.

Σαν ἐπίλογο, ἐπιθυμῶ νὰ υποκλιθῶ στὸ ἔργο τῶν δασκάλων καὶ καθηγητῶν πού λειτουργοῦν στα Σχολεῖα τῶν φυλακῶν, τὸ μέγεθος τοῦ ὁποῖου μόνον οἱ μαθητὲς τοὺς θα γνωρίζουν ἰσοβίως. Οἱ υπόλοιποι, ἀς ἔχομε διορατικὴ καὶ οξυδερκὴ ἀντίληψη.

Δημοσθένης Γκουλιώνης

Σημείωση

1) Ὅπου ἡ ἔννοια τῆς «πόλεως» νοεῖται ὡς ἡ συλλογικὴ καὶ πολιτισμικὴ συνείδηση πού ὁ κάθε πολίτης – μέτοχος οφείλει νὰ διατηρεῖ.

Άνθρωποι και φυλακές: η αλληλεγγύη στην πράξη

Το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, αναγνωρίζοντας την αναγκαιότητα παροχής ψυχιατρικών και ιατρικών υπηρεσιών γενικότερα στα καταστήματα κράτησης, προχωρά στη σύναψη μιας σειράς συνεργασιών με πανεπιστημιακούς φορείς και αναγνωρισμένες για τη διεθνή προσφορά τους Μ.Κ.Ο. προκειμένου να επιτευχθεί το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα για τον μεγαλύτερο αριθμό κρατούμενων.

1. Συνεργασία Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων με τη Β' Ψυχιατρική Κλινική του Πανεπιστημιακού Γενικού Νοσοκομείου «Αττικόν», που διευθύνει ο καθηγητής Ελευθέριος Λύκουρας. Η συνεργασία υπεγράφη στις 8/11/2010 και περιλαμβάνει την προσφορά ψυχιατρικών υπηρεσιών (παρακολούθηση κρατούμενων δύο φορές την εβδομάδα, θεραπεία, ψυχιατρική αξιολόγηση) από ειδικευμένο προσωπικό στο Ψυχιατρικό Κατάστημα Κορυδαλλού όπου κρατούνται 301 κρατούμενοι, υπό την εποπτεία του επικ. καθηγητή Αθ. Δουζένη. Ήδη πραγματοποιήθηκε η πρώτη επίσκεψη την Τετάρτη 24/11/2010.

2. Στο ίδιο πλαίσιο, προχωρά και η συνεργασία με τη Γ' Ψυχιατρική Κλινική του Α.Π.Θ. που στεγάζεται στο Α.ΧΕ.ΠΑ. υπό τον καθηγητή Απόστολο Ιακωβίδη και που θα προσφέρει ψυχιατρικές υπηρεσίες σε δεκαπενθήμερη βάση στο Κατάστημα Κράτησης Διαβατών, στο οποίο αυτή τη στιγμή κρατούνται 602 κρατούμενοι.

3. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης Δ.Α.Δ. έχει ολοκληρώσει τις πρώτες επαφές και με τον καθηγητή κ. Βενετσάνο Μαυρέα, Διευθυντή στην Ψυχιατρική Κλινική του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, προκειμένου η κλινική να προσφέρει ψυχιατρικές υπηρεσίες με ειδικευμένους ψυχιάτρους στα Κ.Κ. Ιωαννίνων και Γρεβενών στα οποία κρατούνται 263 και 651 κρατούμενοι, αντίστοιχα.

4. Το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα της Ιατρικής Σχολής Αθηνών με τίτλο «Διεθνής Ιατρική: Διαχείριση Κρίσεων Υγείας», σε συνεργασία με τους Γιατρούς του Κόσμου και με τη βοήθεια του Νοσοκομείου Κρατούμενων «Αγ. Παύλος», προχωρά σε μια παρέμβαση για τη φυματίωση. Η παρέμβαση θα γίνει αρχικά σε πιλοτικό στάδιο και θα αφορά στο σύνολο του πληθυσμού του Κ.Κ. Κορυδαλλού, δηλαδή σε 2.341 κρατούμενους. Εκτιμάται ότι η αποτελεσματική πρόληψη και τα μέτρα ελέγχου της νόσου (μέσω διενέργειας της δοκιμασίας Μαντουχ, ακτινογραφίας θώρακος για τους κρατούμενους που είναι θετικοί στη δοκιμασία και

διανομής και συλλογής πτυελοδοχείων για τα ύποπτα κρούσματα) είναι αναγκαία για τη μείωση των ποσοστών της φυματίωσης στον πληθυσμό των κρατούμενων αλλά και την αποφυγή της διάδοσης στον γενικό πληθυσμό με τον οποίο έρχονται σε επαφή οι αποφυλακισθέντες. Ο έλεγχος και η πρόληψη της φυματίωσης στους κρατούμενους, εκτιμούν οι Γιατροί του Κόσμου, μπορεί να αποτελέσει την αρχή για τον έλεγχο και άλλων μεταδοτικών νοσημάτων.

5. Οι Γιατροί του Κόσμου θα επισκεφθούν με κλιμάκιο από γιατρούς διαφόρων ειδικοτήτων (οδοντίατρος, δερματολόγους, παθολόγους, κ.α.) το Κ.Κ. Γρεβενών όπου και θα παραμείνουν για μία εβδομάδα με σκοπό να διεξαγάγουν πλήρη ιατρικό έλεγχο στο σύνολο των κρατούμενων. Εν συνεχεία και για ένα διάστημα 3 έως 6 μηνών θα παραμείνει ένας παθολόγος προκειμένου να παρακολουθεί ιατρικά τους κρατούμενους. Μέχρι τις 20/12/2010 έχουν προγραμματισθεί από τους Γιατρούς του Κόσμου δύο διερευνητικές επισκέψεις (Κορυδαλλό και Γρεβενά), ώστε να αποτυπωθεί η υπάρχουσα κατάσταση και εν συνεχεία στα μέσα του Ιανουαρίου 2011 θα ξεκινήσει η υλοποίηση.

6. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης Δ.Α.Δ. προτίθεται να αγοράσει φορητό ψηφιακό ακτινολογικό μηχάνημα με στόχο να ενισχυθεί το Νοσοκομείο Κρατούμενων «Αγ. Παύλος» και παράλληλα να διευκολυνθεί η διάγνωση της φυματίωσης στο πρόγραμμα παρέμβασης που θα υλοποιήσει η Ιατρική Σχολή σε συνεργασία με τους Γιατρούς του Κόσμου.

7. Εντός του Δεκεμβρίου θα λειτουργήσει στο Κατάστημα Κράτησης Γυναικών Ελαιών Θηβών κοινότητα απεξάρτησης του ΚΕ.Θ.Ε.Α. δυναμικότητας 40 κρατούμενων, ενώ στις αρχές του 2011 θα λειτουργήσει κοινότητα συμβουλευτικής και απεξάρτησης του ΚΕ.Θ.Ε.Α. δυναμικότητας 84 κρατούμενων.

8. Η Ελληνική Αντικαρκινική Εταιρεία, σε συνεργασία με την Κλινική Μαστού του Νοσοκομείου «Άγιος Σάββας» που διευθύνει ο χειρουργός Ευάγγελος Φιλόπουλος, έχει ξεκινήσει σε πιλοτική βάση στο Κ.Κ. Γυναικών Ελαιών Θηβών δωρεάν διενέργεια τεστ Παπανικολάου καθώς και εξέταση μαστού σε γυναίκες κρατούμενες. Ξεκινάει άμεσα μέσα στο 2010 και η εξέταση και διάγνωση του καρκίνου του προστάτη στον ανδρικό πληθυσμό κρατούμενων καταστημάτων κράτησης.

9. Τέλος, η Παιδιατρική Κλινική της Ιατρικής Σχολής που διευθύνει ο καθηγητής παιδιατρικής

κος Γιώργος Χρούσος καθώς και η Παιδοψυχιατρική Κλινική της Ιατρικής Σχολής που διευθύνει ο επίκουρος καθηγητής παιδοψυχιατρικής κος Γεράσιμος Κολαΐτης, οι οποίες λειτουργούν στο Γενικό Νοσοκομείο Παίδων «Αγ. Σοφία», θα προχωρήσουν στην αναπτυξιακή αξιολόγηση και στην ψυχοπαθολογική διερεύνηση αντίστοιχα, των παιδιών που κρατούνται μαζί με τις μητέρες τους στα καταστήματα Ελαιώνα και Κορυδαλλού.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΙΔΡΥΣΗΣ ΤΟΥ Κ.Ε.Σ.Α.Θ.Ε.Α.:

Α) Έχει πραγματοποιηθεί συνάντηση από εκπροσώπους φορέων και υπηρεσιών των πόλεων της Θεσσαλονίκης και του Βόλου, με συναφή προς την αποστολή του Κ.Ε.Σ.Α.Θ.Ε.Α. δραστηριότητα, με σκοπό την οργάνωση Δικτύου Προστασίας Ανηλίκων.

Β) Ξεκίνησε η δημιουργία ενός πανελλαδικού δικτύου προστασίας ανηλίκων με την ονομασία «Ορέστης», με τη συμμετοχή μέχρι στιγμής 30 φορέων.

Γ) Υπάρχει ευαισθητοποίηση και από τους πολίτες οι οποίοι δηλώνουν συμμετοχή για τις δράσεις του εθελοντισμού του συμβουλίου. Ο αριθμός των εθελοντών αυξάνεται διαρκώς.

Δ) Θετική ανταπόκριση και συνεργασία με τον μητροπολίτη Θεσσαλονίκης και τον μητροπολίτη Δημητριάδος.

Ε) Στο άμεσο μέλλον έχει προγραμματιστεί επίσκεψη μελών του συμβουλίου μεταξύ άλλων στην Ξάνθη, Κομοτηνή, Αλεξανδρούπολη, Ηράκλειο Κρήτης και Ιωάννινα για συνάντηση με τις κατά τόπους Ε.Π.Α., Υ.Ε.Α., καθώς και με φορείς των πόλεων που δραστηριοποιούνται στον χώρο της πρόληψης και της αντιμετώπισης της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας των ανηλίκων, για την επισήμανση και την επίλυση των προβλημάτων τους, ώστε η δικτύωση όλων των υπηρεσιών και των φορέων για την προστασία των ανηλίκων να γίνει πραγματικότητα.

ΣΤ) Διενεργείται έρευνα για τη λειτουργία των Ε.Π.Α., των Υ.Ε.Α., των Εισαγγελιών Ανηλίκων, καθώς και των φορέων που δραστηριοποιούνται σε χώρο της πρόληψης της θυματοποίησης και της καταπολέμησης της εγκληματικότητας ανηλίκων.

(Απόσπασμα από τον διαδικτυακό τόπο του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας & Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων)

Το στίγμα και η κάθαρση (Προβληματισμοί και αμφισβήτηση)

Ο κάθε εργαζόμενος είναι άνθρωπος και κοινωνικό ον με συγκεκριμένη, μοναδική προσωπικότητα. Πάνω στους τρεις άξονες της εργασίας, της προσωπικότητας και της κοινωνικότητας, καθώς και στο σημείο που αυτοί τέμνονται, «καθορίζεται» πάντοτε το στίγμα του καθενός μας. Ένα στίγμα που μας ακολουθεί, μας οριοθετεί και μας χαρακτηρίζει, όπου συναντάται κοινωνία ανθρώπων. Είτε στον (κλειστό) εργασιακό μας χώρο είτε ευρύτερα στην κοινωνία.

Κάπου εδώ, και πριν προχωρήσω στην ανάλυση, να σας αναφέρω ότι σκόπιμα αναφέρομαι στον όρο στίγμα. Μη θεωρήσετε ότι πρόκειται για μια τυχαία, παραστατική αναφορά. Ουσιαστικά, με τον τρόπο αυτό επιχειρώ να βρεθώ με ακρίβεια και σχετικά σύντομα στο θέμα που θέλω να αναπτύξω... Το οποίο δεν είναι άλλο από το αρνητικό στίγμα το οποίο δίνεται στην υπηρεσία μας και πηγάζει από τα στερεότυπα της κοινωνίας. Μιας κοινωνίας που γενικολογεί, κατηγοριοποιεί, αναθεματίζει, στιγματίζει και σχεδόν ποτέ δεν εγκύπτει

στα προβλήματα, εμμένοντας σε μια επιδερμική προσέγγισή τους.

Όταν ξεκίνησα να γράφω, ειλικρινά δεν ήξερα πού να στρέψω το θέμα και πού να δώσω περισσότερη βαρύτητα. Είχα στο μυαλό μου μονάχα το στίγμα, το αρνητικό εκείνο στίγμα το οποίο έχει επικρατήσει να φέρουμε ως υπηρεσία και κοινωνία ανθρώπων ενός συγκεκριμένου εργασιακού χώρου. Αρχικά, πίστευα ότι αυτό ίσως να συμβαίνει επειδή το εργασιακό γεωγραφικό μας στίγμα συμπίπτει με αυτό των κρατούμενων και, σίγουρα, εξαιτίας αφορμών που έχουμε δώσει ως υπηρεσία κατά το παρελθόν.

Αναθεωρώ όμως... Ως κοινωνία φταίμε, και φταίμε όλοι εμείς για τον τρόπο που λειτουργούμε, με αποτέλεσμα αυτό να μας επηρεάζει αρνητικά ακόμα και ως Έθνος. Φταίμε γιατί, ούτε ως πολίτες κατά πλειοψηφία ούτε ως εργαζόμενοι κατ'επίκταση, δεν είχαμε ποτέ την πρέπουσα παιδεία.

Γνώσεις, όλοι αποκτήσαμε. Από τα πρώτα μας χρόνια μάθαμε την εκ-παιδευση, σαν άλλα ζώα

όμως θαρρώ. Ίσα τα σημαντικά καταφέραμε να μάθουμε, και σαν άλλοι κομπάρσοι τον ρόλο μας να κερδίσουμε.

Κατά αγέλες, πιστέψαμε, ακολουθήσαμε, στηρίξαμε άτομα και πολιτικές. Όταν όμως τα επιθυμητά αποτελέσματα δεν έρχονταν ή όταν μας απογοήτευαν, περνάγαμε στην αντίπερα όχθη, αναθεματίζαμε, στιγματίζαμε και βάλλαμε εναντίον όλων. Πλέον αλήθεια, τι έχει μείνει αλώβητο σε αυτή την ξέφρενη πορεία που ακολουθούν οι πάντες; Εμείς, οι «στιγματισμένοι» από μερίδα της κοινωνίας, υπήρξαμε καλύτεροι, μήπως, αυτών που αναφέρω παραπάνω;

Ας προβληματιστούμε όλοι, τώρα που δεν έμεινε κανείς που να μην φέρει το στίγμα του αποτυχημένου. Πολιτικοί; Εκκλησία; Θεσμοί; Φορείς; Αρχές; Όλοι, θαρρώ, πρέπει να περάσουν τον κλίβανο της καθάρσεως. Μόνο έτσι νομίζω πως πρέπει να πορευτούμε, πλέον, ως κοινωνία.

(Συνέχεια στην 4η σελ.)

Επαγγελματική αποκατάσταση των αποφυλακισμένων: προβλήματα και λύσεις

Γράφει η Νεφέλη Δαρδανού

Μπαίνοντας στο 2011 δεν μπορούμε παρά να παραδεχτούμε πως η Ελλάδα μαστίζεται από ένα πλήθος οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων. Η οικονομική κρίση μάς έχει φέρει όλους αντιμέτωπους με ένα κεφαλαιώδες ζήτημα, την ανεργία.

Αυτή τη στιγμή, πάνω από 20% των νέων στην Ελλάδα είναι άνεργοι και η συνολική ανεργία αναμένεται να φτάσει στο 14% το 2011. Εάν σκεφτούμε πως ένα μεγάλο ποσοστό των ανέργων είναι νέοι, πανεπιστημιακής μόρφωσης, μπορούμε να φανταστούμε ποια είναι η κατάσταση στις ευαίσθητες κοινωνικά ομάδες, μία εκ των οποίων είναι οι αποφυλακισμένοι.

Στην πλειονότητά τους, οι αποφυλακισμένοι είναι άνθρωποι με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, με χαμηλή αυτοεικόνα και χαμηλές κοινωνικές δεξιότητες. Παράλληλα, το άτομο που θα βγει από τη φυλακή δεν έχει μόνο να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της επιβίωσης, αλλά και μια πληθώρα ψυχολογικών, κοινωνικών, ιατρικών και οικογενειακών θεμάτων. Τα άτομα δε που έχουν παραμείνει για μεγάλα διαστήματα μέσα στη φυλακή έχουν αποκοπεί πλήρως από την αγορά εργασίας και τις σύγχρονες απαιτήσεις της και είναι δύσκολο να βρουν κίνητρα για να καλυτερέψουν τη ζωή τους.

Η φυλακή θα μπορούσε λοιπόν να διαδραματίσει, μέσω της εκπαίδευσης, έναν τεράστιο ρόλο στην εργασιακή (και γενικότερη) επανένταξη των αποφυλακισμένων. Δυστυχώς, όμως, η κατάσταση στις ελληνικές φυλακές δεν ευνοεί κάτι τέτοιο. Τα εργαστήρια που γίνονται στις φυλακές είναι όχι μόνο σποραδικά, αλλά και αποκομμένα από τις σύγχρονες εργασιακές απαιτήσεις. Τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας απαντώνται σε λίγες φυλακές και η έλλειψη σταθερότητας (π.χ. η μεταγωγή από τη μία φυλακή στην άλλη) δεν επιτρέπει πολλές φορές τη συνέχιση των σπουδών.

Παρ' όλα αυτά, το πρόβλημα δεν σταματάει εδώ. Βγαίνοντας πια από τη φυλακή το άτομο δεν έχει να αντιμετωπίσει μόνο τις δικές του αδυναμίες, αλλά και την κοινωνική περιθωριοποίηση, καθώς και το λερωμένο ποινικό μητρώο. Σύμφωνα με τη μελέτη της EQUAL το 2008 σχετικά με τις απόψεις, τις στάσεις και τις αντιλήψεις επιχειρήσεων και διευθυντών ανθρώπινων πόρων σε σχέση με την απασχόληση ευπαθών κοινωνικά ομάδων, το 96% θεωρεί ότι στα άτομα αυτών

των ομάδων πρέπει να δίνονται ευκαιρίες απασχόλησης και το 88,8% απάντησε θετικά στο να απασχολήσει τέτοια άτομα. Στη συνέχεια όμως το 72,4% απάντησε ότι δεν θα προσλάμβανε άτομα με ψυχική ασθένεια, το 64,3% άτομα εξαρτημένα ή σε διαδικασία απεξάρτησης, **το 61,2% αποφυλακισμένα άτομα**, το 46,9% νεαρά παραβατικά άτομα, το 34,7% άστεγα άτομα, το 15,3% μακροχρόνια άνεργα άτομα και πολιτικούς μετανάστες κ.λπ. Δεδομένου λοιπόν πως ένας αποφυλακισμένος πολλές φορές συνδυάζει 2 ή και παραπάνω από αυτά τα χαρακτηριστικά, μπορούμε να φανταστούμε πόσο δύσκολο είναι να βρει μια νόμιμη δουλειά. Όσο δε για τους επίσημους φορείς όπως ο ΟΑΕΔ, προσφέρουν πολύ λίγες εκπαιδευτικές δυνατότητες, και τα προγράμματα χρηματοδότησης εργοδοτών¹ είναι επίσης σποραδικά και με πολύ αυστηρά κριτήρια.

Το ποινικό μητρώο, από την άλλη, αποκλείει μια μεγάλη γκάμα επαγγελματών στα οποία θα μπορούσαν να απορροφηθούν αυτά τα άτομα, όπως αυτό του ναυτικού, του οδηγού κ.λπ. Και η περίοδος παραγραφής είναι πολύ μεγάλη (3-20 έτη αναλόγως της ποινής).

Βάσει αυτών γεννάται το εύλογο ερώτημα του πώς αντιμετωπίζεται μια τέτοια κατάσταση. Χώρες όπως η Αγγλία ή η Ισπανία μπορούν να μας δώσουν κάποια καλά παραδείγματα. Και στις δύο χώρες η επανένταξη ξεκινάει εκ των έσω, δηλαδή μέσα στη φυλακή. Πιο συγκεκριμένα η Αγγλία στοχεύει στο να ενισχύσει τα 7 σημεία που αποτρέπουν την υποτροπή (στέγαση, εκπαίδευση, υγεία, απεξάρτηση από ναρκωτικά ή αλκοόλ, οικογένεια, διαχείριση οικονομικών και χρεών και αλλαγή στη νοοτροπία και στους τρόπους επίλυσης συγκρούσεων). Βάσει αυτού του προγράμματος δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στην εκπαίδευση των νεαρών παραβατών, όπου εκτός από την εκμάθηση κάποιων πρακτικών επαγγελματών τους δίνεται η δυνατότητα να κάνουν εθελοντική δουλειά κυρίως με παιδιά ή ηλικιωμένους, ούτως ώστε να επανεντάσσονται σιγά σιγά στην κοινωνία.

Στην Καταλωνία υπάρχει μέσα στις φυλακές το Κέντρο Πρωτοβουλίας Επανένταξης (Inclusion Initiatives Centre), το οποίο, εκτός του ότι προσφέρει εκπαίδευση σε τεχνικά επαγγέλματα, προβαίνει σε συμφωνίες με εργοδότες και στέλνει εκεί αποφυλακισμένα άτομα, για να εργαστούν.

Μέσω κάποιων ειδικών συνεντεύξεων οι οποίες αποσκοπούν στο να τεστάρουν κυρίως την εργασιακή ηθική, προτιμήσεις και τρόπους επίλυσης εργασιακών προβλημάτων, οι ψυχολόγοι ή κοινωνιολόγοι του Κέντρου είναι σε θέση να εκτιμήσουν εάν το άτομο ταιριάζει στην εταιρεία ή στο προφίλ της εκάστοτε δουλειάς.

Εν κατακλείδι, είναι σημαντικό να τονιστεί εδώ πως οι προσπάθειες επανένταξης των αποφυλακισμένων θα έπρεπε να ξεκινούν πριν από την αποφυλάκιση του ατόμου, μέσα στη φυλακή, με παράλληλη ψυχολογική υποστήριξη και με εκπαιδευτικά προγράμματα που να είναι συνδεδεμένα με τις σημερινές απαιτήσεις της αγοράς εργασίας (υπολογιστές, τεχνικά επαγγέλματα κ.λπ.). Τον ρόλο αυτό θα μπορούσαν να αναλάβουν ειδικά εκπαιδευμένοι επαγγελματικοί σύμβουλοι. Επίσης, οι ιδιωτικές συμφωνίες με εργοδότες φαίνεται να αποτελούν έναν καλό τρόπο για να αντιμετωπιστεί ο κοινωνικός αποκλεισμός από την αγορά εργασίας. Τα παραπάνω δεν αποτελούν πανάκεια αλλά σίγουρα θα μπορούσαν να βελτιώσουν κατά πολύ τις συνθήκες ζωής των αποφυλακισμένων.

1. Σύμφωνα με το πρόγραμμα επιδότησης εργοδοτών, ο ΟΑΕΔ πληρώνει τις ασφαλιστικές εισφορές του εργαζομένου για κάποιο χρονικό διάστημα. Ας σημειωθεί εδώ πως το ίδιο το άτομο πρέπει να βρει τον εργοδότη.

• Γκώρου Α., Μουδάτσου Μ., Χαρχαλάκης Σ., Δημόπουλος Γ., *Απόψεις, στάσεις, αντιλήψεις των εργοδοτών σχετικά με την απασχόληση ευπαθών κοινωνικά ομάδων και την υιοθέτηση της διαχείρισης της διαφορετικότητας στο χώρο εργασίας*, EQUAL, Αθήνα, Ιούνιος 2008.

• ΟΟΣΑ: *Στο 14,3% η ανεργία στην Ελλάδα το 2011*, <http://www.skai.gr/news/finance/article/147356/oosa-sto-143-i-nergia-stin-ellada-to-2011/>

• *Προγράμματα ΟΑΕΔ ευπαθών κοινωνικών ομάδων έτους 2010*, http://www.oaed.gr/Pages/SN_1198.pg

• *Centre d' Initiatives per a la Reinserció*, <http://www.cirecat.org/default.aspx>

• *Her Majesty's Prison Service*, <http://www.hmprisonservice.gov.uk/>

• *National Offender Management Service*, <http://www.justice.gov.uk/about/noms.htm>

Το στίγμα και η κάθαρση (Προβληματισμοί και αμφισβήτηση)

(Συνέχεια απ' την 3η σελ.)

Όχι ως υποτακτικοί, όχι σαν τυφλοί ακόλουθοι, ούτε καν σαν τους ιχνηλάτες που με βία διακρίνουν και ακολουθούν τα ίχνη κάποιου που χάθηκε στο βάθος του ορίζοντα. Με τρόπο όμως τέτοιο, που συνοδοιπόροι θα γίνουμε ξανά όλοι, βαδίζοντας ανάμεσα σε άτομα που θα δίνουν το παράδειγμα και θα εμπνέουν την πορεία για Αλλαγή. Μια αλλαγή που όλοι πλέον, ενδόμυχα, μπορεί να ζητάμε, μα δειλά ακόμα συζητάμε.

Πιστεύω, είναι καλό σημάδι αυτή η «καθυστέρηση». Θεωρώ ότι όλοι κάνουμε τον απολογισμό μας αυτή την περίοδο, προβληματιζόμαστε, καταλήγουμε σε διαπιστώσεις και καταγράφουμε τις πραγματικές μας ανάγκες.

Επειδή όμως τα δεδομένα αλλάζουν δραματικά,

πρέπει να θέσουμε υπό συζήτηση και, ταυτόχρονα, υπό αμφισβήτηση τα πάντα. Μόνο έτσι ελπίζω και περιμένω να βγούμε από τη στασιμότητα και τον βάλτο των προβλημάτων όπου έχουμε περιέλθει, με γνώμονα (μτφ. αρχή) και στόχο την ποιοτική μας αναβάθμιση.

Μόνο έτσι, κάτω από αυτές τις κατάλληλες συνθήκες, η διαδικασία της ζύμωσης στο εσωτερικό της κοινωνίας μας θα μπορέσει να παράγει ενέργεια ικανή για Αλλαγές. Αλλαγές που στο εξής θα κρίνονται όλο και περισσότερο αναγκαίες.

Για να γίνει αυτό, χρειάζεται αμοιβαία, ειλικρινής διάθεση και πλήρης συναίσθηση της τωρινής αδιέξοδης κατάστασης στην οποία έχουμε περιέλθει. Μηδενίσαμε τους πάντες, σιγματίσαμε τους πάντες, αποστασιοποιηθήκαμε από τους πάντες και τα πάντα.

Πρέπει να αλλάξει αυτό· για να σημειώσουμε πρόοδο ως κοινωνία ανθρώπων, θα πρέπει όλοι να εργαστούμε πάνω σε αυτή την κατεύθυνση, όλοι να συμμετέχουμε εποικοδομητικά στο κοινωνικό και πολιτικό - με την ευρεία έννοια - γίγνεσθαι του τόπου. Δεν είμαστε άμοιροι ευθυνών. Ας γίνουμε, λοιπόν, πραγματικά ενεργοί πολίτες, με θέση και στάση ζωής ικανή να επαναπροσδιορίσει το επίκτητο ή πραγματικό στίγμα που φέρουμε.

Αυτή ελπίζω να είναι η επόμενη «κοινωνική έκρηξη» που θα σημειωθεί στην κοινωνία μας τον αιώνα αυτό. Έκρηξη όχι μιας επανάστασης, αλλά μιας πορείας προς την επ'ανάταση, με τη συμμετοχή όλων μας.

(Συνεχίζεται)

Κοινογράφος Εμμανουήλ

Χριστούγεννα στη φυλακή Ήλιος και Βροχή

Γράφει ο Κατούλαμπρος Γιάννης

Πώς να αισθάνεται άραγε ένας κρατούμενος όταν πλησιάζει κάποια γιορτή;

...όταν βλέπει να γεμίζουν λίγο – λίγο γιορτινά λαμπάκια οι γύρω πολυκατοικίες; (κάτι που κάποτε συνέβαινε και στο δικό του σπίτι, μα σήμερα όχι).

...όταν βλέπει στην τηλεόραση, στο ραδιόφωνο και στις εφημερίδες μια ολόκληρη κοινωνία να γιορτάζει;

(μια κοινωνία στην οποία άνηκε κάποτε, μα σήμερα όχι ... ούτε και στις χαρές της ... ούτε και στις λύπες της).

...όταν το κάθε έθιμο αποτελεί τώρα πια αφορμή μονάχα για στενοχώρια;

Πώς να αισθάνεται ο κρατούμενος όταν, μαζί με τις γιορτές, βλέπει να τον ζυγώνει παντοδύναμος και ο πόνος;

Πόνος για τους δικούς του (που, με τη σειρά τους, πονάνε λόγω της έλλειψής του).

Πόνος για τον εαυτό του (που, σε συνδυασμό με την πάροδο του χρόνου, δημιουργεί πανικό. Κάθε χρόνο μειώνονται κατά ένα τα Χριστούγεννα που του απομένουν... Κι αυτός είναι εκεί).

Όχι στων Χριστουγέννων τη γιορτή, μα στη γιορτή της δυστυχίας.

Και πώς είναι δυνατόν να μη ζηλεύει τη ζωή των έξω;

Και ιδίως εκείνων των τυχερών που χαίρονται τον ίδιο αέρα με αυτόν που αναπνέουν οι δικοί του άνθρωποι...

Πώς είναι δυνατόν να μη ζηλεύει εκείνους που ζουν;

Κι ύστερα μαζεύονται όλα αυτά τα συναισθήματα, η μελαγχολία, η ζήλια, η θλίψη, ο πόνος, και καταλήγουν στις γιγάντιες μορφές της μυθολογίας: στις Ερινύες ... στις απερίγραπτες τύψεις ...

Υπάρχουν την κάθε μέρα, μα ειδικά σε μέρες γιορτινές το βάρος τους γίνεται ασήκωτο.

Μέσα στη φυλακή η στενοχώρια του κάθε ατόμου λειτουργεί αθροιστικά με αυτήν των υπολοίπων και οδηγεί, τις γιορτινές ημέρες, σε μια ευρύτερη μελαγχολία του συνόλου.

Κι αυτό συμβαίνει γιατί η κάθε γιορτή δεν είναι στην πραγματικότητα τίποτα άλλο, παρά μια αφορμή χαράς. Η πραγματική αιτία είναι η ζωή και η συνύπαρξη.

Πώς να γιορτάσει λοιπόν ο κρατούμενος; Γιατί;

Έχει μόνο την αφορμή ... Δεν βρίσκει την αιτία.

Όταν πρωτοπήγα στον Κορυδαλλό, ήταν τέλος καλοκαιριού και μου είχε προκαλέσει φοβερή εντύπωση το ότι κανένας δεν είχε μαζέψει ένα Χριστουγεννιάτικο κλαδί που είχε τοποθετηθεί στον τοίχο πριν από τρία χρόνια!

Κατασκονισμένο... Έστεκε εκεί, μίζερο.

Δεν συμβόλιζε πλέον τη χαρά... ούτε τη γιορτή...

Μονάχα τη θλιβερή αδυναμία των κρατούμενων να χαρούν και να γιορτάσουν. Κι όταν, μετά από 3 μήνες, η διοίκηση είχε φροντίσει να τοποθετηθεί δίπλα στην κιγκλίδα ένα Χριστουγεννιάτικο δέντρο (το οποίο, παρεμπιπτόντως, μπαινόβγαινε στολισμένο κάθε χρόνο στην αποθήκη), κανένας κρατούμενος δεν βρήκε τη διάθεση να βάλει στην πρίζα τα λαμπάκια, εκτός από την πρώτη δοκιμαστική προσπάθεια. Και στην αλλαγή του χρόνου, τα τηλέφωνα γέμισαν ουρές. Και η ελπίδα δεν βασιζόταν στη συνέχεια

της ζωής, αλλά στην αλλαγή της. Και η ευχή για τον νέο χρόνο ήταν μικρότερη από την κατάρρα για τον παλιό.

Στο κόψιμο της βασιλόπιτας με έπνιγε η ανάγκη να ουρλιάξω στους υπόλοιπους: «Φύγετε. Δεν σας θέλω. Δεν σας ξέρω. Δεν θέλω να σας ξέρω. Θέλω τους δικούς μου. Θέλω την οικογένειά μου. Θέλω τη γιορτή! ... Όχι αυτή, τη μίζερη, αλλά τη δικιά μου, την παλιά μου γιορτή της ζωής...».

Μα δεν μίλησα. Κανένας από τους γύρω μου δεν είχε καμία ευθύνη. Κι ύστερα, τίποτα δεν θα άλλαζε την πραγματικότητα. Κι ύστερα έπεσα σε μια βαθιά κατάθλιψη.

«Ο Tasso στο φρενοκομείο»

Delacroix Eugene,
1839, Ιδιωτική συλλογή

Τίναξα για λίγο τις φτερούγες μου, θέλοντας να πετάξω στην παλιά μου ζωή. Μα δεν μπορούσα. Το πόδι μου ήταν δεμένο απ' τα δικά μου σφάλματα ... Όσο περισσότερο μαχόμουνα, τόσο πιο πολύ πονάγα, χωρίς να καταφέρνω τίποτα ...

Έπεσα εξαντλημένος.

Νικημένος από την πραγματικότητα. «Ήλιος και Βροχή», λέει ο τίτλος. Μα είναι ακόμα χειρότερα. Είναι ανάμνηση του Ήλιου μέσα στη βροχή.

Στη βροχή που κανείς δεν ξέρει πότε θα τελειώσει.

Κι όταν θα τελειώσει, κανείς δεν ξέρει τι θα έχει απομείνει όρθιο ...

Απερίγραπτος πόνος.

Να θέλεις να δείξεις στους δικούς σου το πόσο πολύ τους αγαπάς και να το μπορείς μόνο με τα λόγια.

Και, καμιά φορά, ούτε καν αυτό...

Δεν είσαι εκεί. Δεν μπορείς να τους προσφέρεις. Δεν μπορείς να τους κάνεις ευτυχισμένους. Όσο κι αν το θέλεις.

Δεν είσαι παρών στη ζωή τους. Απλώς υπάρχουνεις.

Κι όταν η ύπαρξη δεν συνδυάζεται με την παρουσία, το αποτέλεσμα στερείται ουσίας.

Είσαι σαν κάποιον ηλικιωμένο που, καθηλω-

μένος στο αναπηρικό καροτσάκι, ζει μέσα από τις ζωές των άλλων, ελπίζοντας σε κάποια μέτεπειτα ζωή.

Όχι μετά τον θάνατο – όπως ο ηλικιωμένος -, αλλά μετά τη φυλακή, που μερικές φορές είναι ακόμα πιο καταστρεπτική. Και αυτό γιατί ο θάνατος αφήνει αναλλοίωτα και αστραφτερά κάποια ιερά πράγματα, ενώ η φυλακή φθείρει τα πάντα ... το παρόν, το μέλλον, ακόμα και το παρελθόν!...

Οξειδώνει την ψυχή, την αντοχή, την πίστη... μεταλλάσσει τον άνθρωπο...

Ακόμα κι αυτή η καμπάνα που χτυπάει συμβολίζοντας την ελπίδα, δεν μοιάζει να τα πολυκαταφέρνει. Μια μελαγχολική υπενθύμιση. Ένα σινιάλο γιορτής. Μα χωρίς επιχειρήματα...

Δεν μπορώ να κοιτάζω συνέχεια τη ζωή τού «εκεί» και τού «τότε». Αυτό ίσως μπορεί να το κάνει ο ηλικιωμένος στο καροτσάκι.

Μα εγώ είμαι νέος, ρε γαμώτο!

Θέλω το τώρα. Το σήμερα.

Σήμερα έχουν ανάγκη οι δικοί μου άνθρωποι.

Σήμερα πονάνε από τα λάθη μου (που έφεραν και την απουσία μου).

Το «τότε» και το «εκεί» μακάρι να υπάρχει, μα αυτό είναι ένα άλλο θέμα, για το οποίο δεν έχω ενδείξεις.

Θέλω το σήμερα. Θέλω τη ζωή.

Αισθάνομαι το σώμα μου υγιές και δυνατό.

Αισθάνομαι ότι έχω και μπορώ και θέλω να προσφέρω στους συνανθρώπους μου. Έχω ανάγκη να προσφέρω.

Και αντ' αυτού, είμαι εδώ ...

Με την ψυχή μου εγκλωβισμένη σε ένα «συναισθηματικό σιγαστήρα» ...

Όσο δυνατά κι αν τους το φωνάξω, δεν μπορούν να ακούσουν πόσο τους αγαπώ. Δεν μπορώ να τους το δείξω.

Κι ας αξίζουν τόσο πολύ να το ακούσουν, να το δουν, να το εισπράξουν μέσα από την προσφορά ... μέσα από την ασφάλεια που ίσως τους έδινε η παρουσία μου ...

Δεν αντέχεται αυτή η στενοχώρια.

Δεν είναι σωστά αυτά τα πράγματα.

Σύμφωνοι. Δίκαιος ο εγκλεισμός μου.

Δίκαιος ακόμα και ο πόνος μου.

Μα δεν πονάω μόνο εγώ. Πονάνε και οι δικοί μου άνθρωποι.

Κι αυτό δεν είναι δίκαιο. Δεν φταίνει αυτοί σε τίποτα, να μη μπορούν να γιορτάσουν τη γιορτή, να ζήσουν τη ζωή, να χαμογελάσουν...

Αυτή η αδικία είναι το πιο στενόχωρο συναισθημα που μπορεί να νιώσει άνθρωπος. Είναι η κατάσταση κατά την οποία όχι μόνο στενοχωριέται γι' αυτά που βιώνουν οι δικοί του άνθρωποι, αλλά αυτός φέρει και την ευθύνη.

ΑΥΤΟΣ ΦΤΑΙΕΙ.

Τι κι αν είχε ονειρευτεί και υποσχεθεί το αντίθετο... ότι θα είναι εκεί... να σκηνοθετεί τη γιορτή... να τους προσφέρει... να τους κάνει να γελάνε...

Αυτό το βάρος είναι ασήκωτο.

Δεν το βαστούν οι πλάτες κανενός.

Και η γιορτή, από σύμβολο χαράς και ζωής, γίνεται αφορμή για να υπογραμμιστεί με τον πιο σκληρό τρόπο η βασικότερη αιτία λύπης.

Υπογραμμίζει το μεγαλύτερο κόστος του κάθε εγκλεισμού: τον άδικο πόνο των ανθρώπων που δεν έχουν φταιξει σε τίποτα.

Οι θεραπευτικές κοινότητες και η απεξάρτηση από τα ναρκωτικά

του Γιώργου Καραμπελιά*

Η εμπειρία των θεραπευτικών κοινοτήτων αποτελεί μέχρι σήμερα την πιο ολοκληρωμένη και συγκροτημένη απόπειρα να υπάρξει μια απάντηση στο πρόβλημα της απεξάρτησης από τα ναρκωτικά. Η πρακτική των θεραπευτικών κοινοτήτων, ακριβώς γιατί δεν στοχεύει στην πρόσκαιρη σωματική αποτοξίνωση, αλλά στη θεμελίωση μιας ριζικά νέας χαρακτηριστικής που θα επιτρέψει στο άτομο να ξεπεράσει την τάση του να καταφεύγει στους τεχνητούς παραδείσους των ναρκωτικών, είναι υποχρεωμένη να ξεφεύγει από τα στενά θεραπευτικά πλαίσια και να μεταβληθεί σε μια «κριτική θεωρία» για το σύνολο της κοινωνίας.

Θεραπευτική κοινότητα

Μελετώντας την εμπειρία των θεραπευτικών κοινοτήτων, δεν πρέπει να ξεχνάμε **δύο στοιχεία**: ότι στοχεύουν στη θεραπεία κάποιων ανθρώπων, και ταυτόχρονα αποτελούν κοινότητα. Αν δούμε τη μια διαδικασία ξέχωρα από την άλλη, δεν θα καταλάβουμε τίποτε. Αν τις θεωρήσουμε ταυτόσημες με οποιοδήποτε άλλο θεραπευτικό ίδρυμα, τότε θα μας ξενίσουν οι πρακτικές που εφαρμόζονται, όπως η μεταβολή των ίδιων των «ασθενών» σε «θεραπευτές» ή το στοιχείο της ιδεολογικής ταύτισης και συμμετοχής. Η αυτοθεραπεία στηρίζεται ακριβώς στον «κοινοβιακό» χαρακτήρα της εμπειρίας, χωρίς αυτόν θα ήταν αδιανόητη.

Αν, αντίστροφα, ξεχάσουμε τον θεραπευτικό χαρακτήρα των κοινοτήτων, πάλι θα έχουμε πέσει έξω. Ένας μεγάλος αριθμός από τα μέλη της κοινότητας συχνά έρχονται κατ' ευθείαν από τη φυλακή και η κοινότητα αποτελεί συχνά ένα καταφύγιο γι' αυτούς. Στην κοινότητα καταφεύγουν τοξικομανείς με στόχο να θεραπευτούν και όχι κοινωνικοί μεταρρυθμιστές ή επαναστάτες. Η φιλοσοφία αυτών των ανθρώπων αλλάζει **μέσα στην κοινότητα**. Στη σύνθεση αυτών των δύο χαρακτηριστικών έγκειται ο πρωτοποριακός χαρακτήρας και η ριζοσπαστικότητα του εγχειρήματος:

Θέλοντας να **θεραπεύσει** τοξικομανείς μεταβάλλει την ιδεολογία και την πρακτική τους. Αυτό συνήθως ξεχνούν όσοι κριτάρουν την εμπειρία των θεραπευτικών κοινοτήτων: παραβλέπουν τον θεραπευτικό χαρακτήρα τους και βγάζουν εύκολους λόγους για την ισότητα, την απόρριψη της ιεραρχίας κ.λπ. Όμως το χαρακτηριστικό των θεραπευτικών κοινοτήτων δεν είναι απλώς η ιεραρχία, αλλά η **εναλλαγή** των ρόλων και των λειτουργιών.

Ιεραρχία και εναλλαγή

Στις θεραπευτικές κοινότητες ο τοξικομανής περνάει από έναν κόσμο γενικευμένης ανευθυνότητας και ανευθυνότητας σε έναν κόσμο αυξημένης ευθύνης. Το σοκ είναι τεράστιο.

Αν τα πράγματα έμεναν εκεί θα μπορούσαμε να μιλήσουμε απλώς για ένα ιεραρχικό μοντέλο. Υπάρχουν όμως κάποια στοιχεία που ανατρέπουν ή μετριάζουν αυτή την ιεραρχία. Κατ' αρχήν είναι το στοιχείο της **αγάπης** και του έντονου συναισθηματισμού που διαπερνά τη σχέση όλων των μελών της κοινότητας.

Πέρα πέρα είναι ο ρόλος των **αντιπαραθετικών ομάδων**, όπου όλοι, άσχετα από ιεραρχική θέση, είναι όχι μόνο ελεύθεροι αλλά σχεδόν υποχρεωμένοι να εκφράσουν τα αληθινά τους αισθήματα, δηλαδή παράλληλα με την πειθαρχία την ώρα της δουλειάς υπάρχει και η ελεύθερη κριτική.

Και κυρίως το θεμέλιο και η εγγύηση όλων αυτών είναι η **εναλλαγή**. Οι ίδιοι οι πρώην τοξικομανείς ανεβαίνουν «ιεραρχικά», μεταβάλλονται τελικά σε διοικητικό προσωπικό και υπευθύνους.

Αυτό το θέμα, της **ιεραρχίας** και της **εναλλαγής** των ρόλων, αποτελεί ένα από τα κυρίαρχα ζητήματα του σύγχρονου προβληματισμού, σε όλους τους τομείς της κοινωνικής σκέψης. Υπάρχουν δύο ακραία κοινωνικά πρότυπα τα οποία φαίνονται να αντιπαράγονται, ένα πρότυπο ιεραρχικό, με μοντέλο τον στρατό, το ταυλοεικό εργοστάσιο και την παραδοσιακή φυλακή, όπου η ιεραρχία είναι αυστηρή, αδιατάρακτη και αδιαφανής, και ένα άλλο, ουτοπικό και οραματικό κοινωνικό πρότυπο, όπου δεν υπάρχει καμία ιεραρχία και είναι όλοι **ίσοι** σε όλα τα επίπεδα.

**«Ο Άγιος Ιωάννης
ο Βαπτιστής στη φυλακή»
Juan Fernandez de Navarrete
1565-70, Μουσείο Ερμιτάζ,
Αγία Πετρούπολη**

Το ζήτημα της κατάργησης κάθε ιεραρχίας αποτέλεσε μια από τις βασικές ιδεολογικές συλλήψεις της αντιαυταρχικής επανάστασης του 1968. Ο αντιαυταρχικός προβληματισμός αγκάλιασε τομείς όπως η εκπαίδευση, η ψυχιατρική, τα σφραγιστικά ιδρύματα κ.λπ. Το πρότυπο, που αποτέλεσε αντικείμενο προβληματισμού και πειραματισμού, ήταν εκείνο της «ελεύθερης», αντι-αυταρχικής και ισότιμης κοινότητας, όπου μαθητές και δάσκαλοι, γιατροί και ασθενείς, κρατούμενοι και φύλακες συνδιαμορφώνουν ισότιμα τα πάντα χωρίς ιεραρχικές διαφοροποιήσεις. Αυτό το πείραμα στις πιο ακραίες αντιιεραρχικές του εκφάνσεις, **απέτυχε παταγωδώς**. Και αυτό γιατί προσπαθούσε να θεμελιώσει μια ισότητα εκεί που δεν υπάρχει.

Το σχήμα το οποίο αποδείχτηκε πολύ πιο βιώσιμο υπήρξε εκείνο της εναλλαγής των ρόλων, και του συγκερασμού ιεραρχίας σε ένα επίπεδο και ισότιμης συμμετοχής σε άλλο.

Η εμπειρία των θεραπευτικών κοινοτήτων που εγκαινιάστηκαν με το Σύνανον, το 1958, ήδη από την αρχή κατέτεινε σε αυτό το «μεικτό μοντέλο», συνδυασμός δηλαδή μιας ιεραρχικής δομής με την εναλλαγή των ρόλων και την πλήρη ισοτιμία στις αντιπαραθετικές ομάδες. Έτσι μέσα

από μια διαδικασία μετασχηματισμού και εναλλαγής ο τοξικομανής μπορεί σε ένα δοσμένο χρονικό διάστημα να μεταβληθεί ακόμα και σε διευθυντή της κοινότητας. Δεν πρέπει εξάλλου να ξεχνάμε ότι ο Ντέιτς, ο ιδρυτής του Daytop, της σημαντικότερης θεραπευτικής κοινότητας στην Αμερική, καθώς και αρκετοί θεραπευτές και διευθυντές κοινοτήτων στην Ελλάδα, υπήρξαν οι ίδιοι τοξικομανείς και μέλη θεραπευτικών κοινοτήτων.

Φιλελευθερισμός και εναλλακτικότητα

Προσεγγίζουμε έτσι ένα γενικότερο πρόβλημα που αφορά την αντιμετώπιση των ναρκωτικών και της αποτοξίνωσης.

Μπροστά στο αυξανόμενο κύμα των τοξικομανών, μεγαλώνει ο αριθμός εκείνων που στα πλαίσια της αναζήτησης μιας λύσης είναι διατεθειμένοι να υιοθετήσουν «φιλελεύθερη» λύση στο πρόβλημα: δεδομένου ότι ο αριθμός των τοξικομανών δεν μπορεί να μειωθεί και δεδομένου ότι το κόστος της καταπολέμησης της εγκληματικότητας γίνεται όλο και πιο δυσβάστακτο –ξεπερνάει τα είκοσι δισεκατομμύρια δολάρια στην Αμερική– προτείνεται είτε εκτός από την αποπαινοποίηση της χρήσης ακόμα και η πλήρης απελευθέρωση της χρήσης. Έτσι ο γνωστός θιασώτης του οικονομικού φιλελευθερισμού και κάτοχος του βραβείου Νόμπελ οικονομίας, **Μίλτον Φρήντμαν**, με βάση τη λογική του κόστους, καλούσε τον Πρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών να αφήσει ελεύθερη τη χρήση των ναρκωτικών, πράγμα που θα σπάσει το κύκλωμα του παράνομου εμπορίου, όπως είχε γίνει και με την άρση της ποτοαπαγόρευσης στον μεσοπόλεμο. Από μια άλλη σκοπιά ένα μεγάλο κομμάτι της ευρωπαϊκής αριστεράς υποστηρίζει μια παρόμοια λύση, όχι σύμφωνα με τη λογική του κόστους, αλλά για να ανακουφιστούν οι ίδιοι οι τοξικομανείς, που διαφορετικά οδηγούνται στην εγκληματικότητα και στον κοινωνικό υποβιβασμό. Αυτή η πρόταση υποστηρίζει τη χορήγηση ηρωίνης ή υποκατάστατου, μεθαδόνης, στα νοσοκομεία και στις φυλακές για τους αναγνωρισμένους τοξικομανείς.

Αυτή η άποψη βέβαια παρουσιάζει ορισμένα πολύ βασικά κενά: αρχικά έρχεται να απαντήσει **διορθωτικά** στο πρόβλημα, με **αποδοχή της εξάρτησης** και θέλει απλώς να βελτιώσει τη θέση των εξαρτημένων, χωρίς να παρεμβαίνει στο ίδιο το ζήτημα της εξάρτησης. Κατά **δεύτερο λόγο** αποτελεί μάλλον απάντηση στην εξάρτηση από την ηρωίνη, και καθόλου στην κοκαΐνη ή στα συνθετικά ναρκωτικά που κυριαρχούν ήδη στην Αμερική και επεκτείνονται και στην Ευρώπη.

Αντίθετα, η λογική των θεραπευτικών κοινοτήτων ξεκινάει από μια άλλη αφετηρία, την ανάγκη μετασχηματισμού του ανθρώπου-χρήστη και εν τέλει της ίδιας της κοινωνίας που σπρώχνει στην εξάρτηση. Η σκοπιά των κοινοτήτων είναι σκοπιά θεραπείας και μάλιστα ριζικής, ενώ αντίστροφα η αντιπαγορευτική σκοπιά είναι εκείνη της αναζήτησης μιας **προσαρμογής** με το μικρότερο κόστος στην υπάρχουσα τάξη πραγμάτων ή, στην καλύτερη περίπτωση, μιας βελτίωσης των όρων ζωής των τοξικομανών, χωρίς απεξάρτηση.

* Ο Γ. Καραμπελιάς, συγγραφέας και εκδότης, χρημάτισε εκπαιδευτής στις ελληνικές θεραπευτικές κοινότητες και για ένα χρόνο διευθυντής εκπαίδευσης του ΚΕΘΕΑ.

Το νόημα της ποινής και η αξία της σχέσης

Εγκλεισμός, κρατούμενοι και σωφρονιστικό προσωπικό υπό το πρίσμα της Πλατωνικής γραμματείας

Νικόλαος Βαρβατάκος
Σωφρονιστικός Υπάλληλος – Μεταφραστής

Πρόλογος

Στο προηγούμενο φύλλο της ανά χειράς εφημερίδας αναφέρθηκα στη μεταρρύθμιση του σωφρονιστικού μας συστήματος, παρομοιάζοντάς το με ένα βαγόνι το οποίο πρέπει να κινηθεί στο πλαίσιο δύο «σιδηροδρομικών γραμμών»: της ανθρωποκεντρικής αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας και της διεθνούς σωφρονιστικής νομοθεσίας (βλ. *Το σωφρονιστικό βαγόνι*, σελ. 13-14, αρ. Φύλλου 10). Στο παρόν άρθρο θα εξετάσω διεξοδικότερα τον πρώτο από τους δύο αυτούς μεταρρυθμιστικούς άξονες, την αρχαιοελληνική φιλοσοφία και - ειδικότερα - την Πλατωνική γραμματεία. Η εν λόγω γραμματεία έχει, σε ό,τι αφορά τον σωφρονιστικό χώρο, ιδιαίτερη σημασία, δεδομένου ότι σε αυτήν εντοπίζεται: α) η πρώτη ιστορικός γνωστή αναφορά στον βελτιωτικό ή αναμορφωτικό (και όχι μόνο τιμωρητικό) χαρακτήρα τον οποίο πρέπει να έχει η ποινή, και β) η πρώτη ιστορικός καταγεγραμμένη στιχομυθία μεταξύ κρατουμένου και κρατικού αξιωματούχου επιφορτισμένου με τα καθήκοντα του σημερινού σωφρονιστικού υπαλλήλου. Η αξία των συγκεκριμένων αναφορών, όπως και διαφόρων άλλων που απαντούν στην αρχαία ελληνική γραμματεία, έγκειται όχι στην παροχή έτοιμων λύσεων για τα προβλήματα του σωφρονιστικού συστήματος, αλλά στη δημιουργία ενός θεωρητικού πλαισίου που θέτει τις προϋποθέσεις για την επίλυση αυτών των προβλημάτων. Κεντρικός άξονας αυτού του πλαισίου είναι η ανθρωποκεντικότητα: η χάραξη της εκάστοτε σωφρονιστικής πολιτικής με γνώμονα τις ανάγκες και την ωφέλεια των ανθρώπων - των κρατουμένων, του σωφρονιστικού προσωπικού και της ευρύτερης κοινωνίας.

Το νόημα της ποινής

Η αντίληψη κατά την οποία η ποινή πρέπει να αποτελεί μέσο βελτίωσης ή αναμόρφωσης του παραβάτη και όχι (μόνο) τιμωρίας του, αποτελεί διακηρυγμένο στόχο του παγκόσμιου σωφρονιστικού δικαίου, έτσι όπως εκφράζεται κατά κύριο λόγο μέσα από τα διάφορα κείμενα (Συμβάσεις, Συστάσεις, Διακηρύξεις κ.λπ.) των Ηνωμένων Εθνών και του Συμβουλίου της Ευρώπης. Είναι ενδεικτικό, για παράδειγμα, το Άρθρο 10 του, δεσμευτικής ισχύος, Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, το οποίο αναφέρει χαρακτηριστικά, μεταξύ άλλων, ότι «Το σωφρονιστικό σύστημα προβλέπει μεταχείριση των κρατουμένων, ουσιαστικός σκοπός της οποίας είναι η βελτίωση και η κοινωνική

επανεκπαίδευσή τους...».¹

Η πρώτη ιστορικός γνωστή αναφορά στον βελτιωτικό χαρακτήρα τον οποίο πρέπει να έχει η ποινή γίνεται στον Πλατωνικό *Πρωταγόρα* (324b, 325a), διά στόματος του ομώνυμου σοφιστή, ο οποίος συζητά με τον Σωκράτη με θέμα τη διδασκτικότητα της αρετής. Στον διάλογο αυτό αναφέρεται από τον Πρωταγόρα ότι «όποιος επιχειρεί να επιβάλλει τιμωρία με λογική, τιμωρεί όχι εξαιτίας του συντελεσμένου αδικήματος - δεν θα μπορούσε άλλωστε να κάνει να μη γίνει ό,τι έχει συμβεί - αλλά για χάρη του μέλλοντος, για να μη διαπράξει πάλι αδικία ούτε αυτός ο ίδιος ούτε άλλος, όποιος θα δει τούτον να τιμωρείται». Η άποψη αυτή θεμελιώνει την αρχή της ειδικής και γενικής πρόληψης - τον αποτρεπτικό, δηλαδή, χαρακτήρα της ποινής, έναντι τόσο του παραβάτη όσο

και των υπόλοιπων μελών της κοινωνίας. Συγχρόνως, θέτει όρια στην τιμωρία, συνδυάζοντάς τη με τη λογική («ό δε μετά λόγου επιχειρών κολάζειν», στο πρωτότυπο), ενώ, παράλληλα, μετατοπίζει το κέντρο βάρους, που νοηματοδοτεί την ποινή, από το παρελθόν (από το τελεσθέν αδικήμα) στο μέλλον («του μέλλοντος χάριν», στο πρωτότυπο). Ο μελλοντικά προσανατολιζόμενος χαρακτήρας της ποινής αποσκοπεί, ωστόσο, όχι μόνο στην πρόληψη του εγκλήματος καθ'εαυτήν, αλλά και στη βελτίωση του παραβάτη: κάτι που καθίσταται έκδηλο στην αναφορά ότι «εκείνος που δεν μετέχει [της αρετής] πρέπει και να τον διδάσκουν και να τον τιμωρούν ... ώσπου με την τιμωρία να βελτιωθεί» («... ξώσπερ ἄν κολαζόμενος βελτίων γένηται», 325a).²

Τα προαναφερθέντα χωρία δείχνουν τη «βασιλική οδό» που πρέπει να ακολουθεί η εκάστοτε σωφρονιστική πολιτική. Οι «οδοδείκτες» είναι

ο λόγος, η πρόληψη, το μέλλον και η βελτίωση. Θα ήταν, μάλιστα, ευχής έργο αν αυτή η οδός ακολουθηθεί (και) από τη χώρα μας - τη χώρα όπου έζησε ο Πλάτων και έγραψε τον *Πρωταγόρα*...

Η αξία της σχέσης

Στον Πλατωνικό διάλογο *Φαίδων* ανα εξιστορούνται οι τελευταίες στιγμές του Σωκράτη, όπως επίσης και οι τελευταίες στιχομυθίες που είχε στη φυλακή με τους μαθητές και φίλους του, την ημέρα της θανάτωσής του με κώνειο. Μία από αυτές ήταν με τον υπάλληλο της αθηναϊκής πολιτείας που του έδωσε το κώνειο, τον λεγόμενο «υπηρέτη των Ένδεκα». Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη (*Αθηναίων Πολιτεία*, 52, 1), οι Ένδεκα αποτελούσαν ένα σύνολο εκλεγμένων με κλήρο πολιτών οι οποίοι, μεταξύ άλλων, ήταν υπεύθυνοι για

κής εκτέλεσης του Σωκράτη, στάθηκε δίπλα του ο υπάλληλος των Ένδεκα και του είπε: «Σωκράτη, εσένα τουλάχιστον δεν έχω να σου καταλογίζω ό,τι καταλογίζω στους άλλους που τα βάζουν μαζί μου και με καταριούνται, όταν τους καλώ να πιουν το δηλητήριο κατά διαταγή των αρχόντων. Για σένα όμως είχα όλο αυτό το διάστημα κι άλλες φορές την ευκαιρία να καταλάβω ότι είσαι ο πιο ανώτερος, ο πιο μείλιχος και καλός άνθρωπος απ' όσους ήρθαν ποτέ εδώ μέσα. Έτσι λοιπόν και τώρα ξέρω ότι δεν τα βάζεις μαζί μου, γνωρίζεις θα ποιοί είναι οι υπεύθυνοι, αλλά μαζί τους. Λοιπόν - ξέρεις τι ήρθα να σου αναγγείλω - γεια σου και προσπάθησε ν' αντέξεις όσο μπορείς πιο εύκολα το αναπόφευκτο». Αμέσως μετά, έκανε στροφή και απομακρύνθηκε, ενώ ο Σωκράτης του είπε: «Γεια σου και σένα. Όσο για μας, θα ακολουθήσουμε όσα μας είπες», λέγοντας εν συνεχεία στους μαθητές του: «Τι λεπτούς τρόπους έχει αυτός ο άνθρωπος. Σε όλη τη διάρκεια της παραμονής μου ερχόταν να με δει και συζητούσε πότε πότε μαζί μου: εξαιρετικός άνθρωπος. Και τώρα με πόση ευγένεια με αποχαιρετά με δάκρυα...» (*Φαίδων*, 116c - 116d).

Η σημασία της σύντομης αυτής συζήτησης δεν έγκειται μόνο στην προαναφερθείσα ιστορική της διάσταση ούτε απλώς και μόνο στο γεγονός ότι αποτελεί μέρος των τελευταίων λόγων του Σωκράτη: έγκειται και στο ότι αναδεικνύει, με συγκινητικά ανθρώπινο τρόπο, τις θετικές όψεις που (πρέπει να) έχει η σχέση μεταξύ του εκτελεστή μιας ποινής και του ατόμου που υφίσταται την ποινή αυτή. Κατ' αρχάς, παρατηρεί κανείς ότι ο υπάλληλος των Ένδεκα διαχωρίζει την εφαρμογή της ποινής καθ'εαυτήν, με την οποία ήταν επιφορτισμένος, από τα αληθινά του αισθήματα και την προσωπική του άποψη για το άτομο στο οποίο η ποινή αυτή είχε επιβληθεί: παρ' όλο που εκτελεί - ως οφείλει - την απόφαση του δικαστηρίου για θανάτωση του Σωκράτη, δεν συνταυτίζεται ηθικά με αυτήν. Μάλιστα, (και ως εκ τούτου), προσπαθεί να μειώσει την ψυχική οδύνη που νόμιζε πως αισθανόταν ο Σωκράτης ενόψει του επικείμενου θανάτου του, αναγγέλοντάς του με ευγενικό και συμπνετικό τρόπο την αναγκαιότητα της εφαρμογής της ποινής και αποφεύγοντας επιμελώς κάθε αναφορά στη λέξη «θάνατος» ή σε κάποια άλλη, συναφή λέξη: «...Λοιπόν - ξέρεις τι ήρθα να σου αναγγείλω - γεια σου και προσπάθησε ν' αντέξεις όσο μπορείς πιο εύκολα το αναπόφευκτο»...

(Συνέχεια στην 8η σελ.)

Το νόημα της ποινής και η αξία της σχέσης

(Συνέχεια απ' την 7η σελ.)

Πώς ανταποκρίνεται ο Σωκράτης στην ανθρώπινη προσέγγιση του υπαλλήλου των Ένδεκα;

Όχι μόνο δεν τον καταριέται (όπως μάλλον φοβόταν ο υπάλληλος), αλλά τον επαινεί, αποκαλώντας τον «εξαιρετικό άνθρωπο» («άνδρων λῶστος») και λέγοντας ότι έχει λεπτούς τρόπους (ότι είναι «ἀστεῖος» σύμφωνα με το αρχαίο κείμενο, δηλαδή πολιτισμένος).

Θα μπορούσε κανείς στο σημείο αυτό να αντιτείνει ότι ο Σωκράτης, δεδομένης της φιλοσοφικής του στάσης απέναντι στον θάνατο αλλά και της εν γένει προσωπικότητάς του, δεν θα μπορούσε ούτως ή άλλως να είχε κατηγορήσει (ή, πολύ περισσότερο, να καταραστεί) τον υπάλληλο των Ένδεκα, όπως ακριβώς δεν έπραξε κάτι τέτοιο και με τους ανθρώπους που τον παρέπεμψαν σε δίκη, καθώς και με τους δικαστές που τον καταδίκασαν. Θα πρέπει, ωστόσο, να ληφθεί υπ' όψιν ότι ο Σωκράτης όχι απλώς περιορίζεται στο να μην κατηγορήσει τον εν λόγω υπάλληλο, αλλά, τουναντίον, τον επαινεί – και, μάλιστα, χρησιμοποιώντας ένα επίθετο υπερθετικού βαθμού («λῶστος», που σημαίνει άριστος, ο καλύτερος)! Το γεγονός αυτό δείχνει πειστικά ότι ο Σωκράτης αντιδιέστειλε σαφώς μεταξύ του εφαρμοστή της ποινής (του υπαλλήλου των Ένδεκα) και εκείνων οι οποίοι προετοίμασαν και επέβαλαν την ποινή αυτή.

Γιατί όμως ο μεγάλος φιλόσοφος έκανε αυτόν τον διαχωρισμό; Γιατί

διέκρινε τον άνθρωπο που του έδωσε το κώνιο από τους άλλους πολιτειακούς εκπροσώπους, που τον διέταξαν να του το δώσει;

Ο λόγος, σύμφωνα πάντα με το Πλατωνικό κείμενο, φαίνεται σαφώς πως συνίσταται στην **ανθρώπινη σχέση** που είχαν αναπτύξει κατά τη διάρκεια της παραμονής του Σωκράτη στη φυλακή· σχέση η οποία καθίσταται έκδηλη στα λεγόμενα του ίδιου του Σωκράτη: «...Σε όλη τη διάρκεια της παραμονής μου ερχόταν να με δει και συζητούσε τότε τότε μαζί μου...», όπως επίσης και του υπαλλήλου των Ένδεκα: «...Για σένα όμως είχα όλο αυτό το διάστημα κι άλλες φορές την ευκαιρία να καταλάβω ότι είσαι ο πιο ανώτερος, ο πιο μελιχλιός και καλός άνθρωπος απ' όσους ήρθαν ποτέ εδώ μέσα...». Η ανθρώπινη αυτή σχέση, όπως αναδεικνύεται σε τούτα τα λεγόμενα, σκιαγραφεί την ιδεώδη σχέση μεταξύ ενός κρατικού λειτουργού υπεύθυνου για την επιβολή του νόμου και ενός ατόμου στο οποίο επιβάλλεται ο νόμος – ή, εν προκειμένω, μεταξύ ενός σωφρονιστικού υπαλλήλου και ενός κρατουμένου. Μια σχέση η οποία, στο πλαίσιο άσκησης των θεσμικών καθηκόντων, χαρακτηρίζεται από ενδιαφέρον, διακριτικότητα και συμπόνια – ή, με μία λέξη, από ανθρωπιά.

Αξίζει να σημειωθεί επίσης ότι τα λεγόμενα του Σωκράτη για τον υπάλληλο των Ένδεκα συνιστούν και την πρώτη, ιστορικά γνωστή, θετική αναφορά για υπάλληλο επι-

φορισμένο με την επιβολή του νόμου. Αν, μάλιστα, οι θετικοί χαρακτηρισμοί τους οποίους αποδίδει ο Σωκράτης/Πλάτων στον εν λόγω υπάλληλο συνδυαστούν με το γεγονός ότι ο υπάλληλος αυτός εφάρμοσε, τελικά, μια άδικη ποινή, τότε το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι, κατά τη Σωκρατική/Πλατωνική σκέψη, η συμπεριφορά και ο χαρακτήρας ενός ατόμου βαρύνουν πολύ περισσότερο σε σχέση με τον επίσημο, θεσμικό του ρόλο. Στη σημερινή (ιδιαίτερα) εποχή, όπου τα μέλη του σωφρονιστικού προσωπικού κατά καιρούς στοχοποιούνται από την αλαζονεία και την κουφόνοια διαφόρων ατόμων (της πολιτικοδημοσιογραφικής εξουσίας, και όχι μόνο), η συγκεκριμένη Σωκρατική/Πλατωνική άποψη αποκτά τεράστια σημασία, ανάλογη με τη σημασία που έχει για τη μεταχείριση των κρατουμένων η αναφορά του Πλατωνικού *Πρωταγόρα*, που εξετάστηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο.

Επίλογος

Οι προαναφερθείσες Πλατωνικές ιδέες, όπως παρατίθενται στον *Πρωταγόρα* και στον *Φαίδωνα*, αποτελούν δύο **φυσικούς συμμάχους** για όλους όσοι προσπαθούν να βελτιώσουν τον κοινωνικό ρόλο της φυλακής, καθώς και την κοινωνική υπόσταση, γενικότερα, και τις συνθήκες διαβίωσης, ειδικότερα, των ανθρώπων που, εν όλω ή εν μέρει, ζουν σε αυτή: των κρατουμένων και του σωφρονιστικού προσωπικού.

Δεδομένου ότι η ρίζα των θεσμικών και λοιπών προβλημάτων της φυλακής είναι, κατά κύριο λόγο, ιδεολογική (και δεν είναι άλλη από τη ρατσιστική αντίληψη κατά την οποία η φυλακή είναι η «χωματερή» της κοινωνίας), αντιλαμβάνεται κανείς τη σπουδαιότητα αυτών των ιδεών και, κατ' επέκταση, την ανάγκη για όσο γίνεται μεγαλύτερη διάδοση και προβολή τους στο κοινωνικό σύνολο και στα κέντρα χάραξης της εκάστοτε σωφρονιστικής πολιτικής. Ανάλογη βαρύτητα και σημασία για τη σωφρονιστική σκέψη και πρακτική έχουν και διάφορες άλλες ιδέες της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας, όπως είναι η Αριστοτελική μεσότητα, η Επικούρεια αντίληψη για τα όρια του πόνου και της ηδονής, η έννοια της φρόνησης κ.λπ. Λόγω της σπουδαιότητάς τους, οι ιδέες αυτές θα εξεταστούν ξεχωριστά, σε επόμενα άρθρα.

Σημειώσεις

1) Βλ. *Πιτσελά Α.* (εισαγωγή, σχολιασμός, απόδοση, επιμέλεια), *Διεθνή Κείμενα Σωφρονιστικής Πολιτικής*, Σάκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2003, σελ. 285.

2) Για τα μετεφρασμένα αποσπάσματα του πρωτοτύπου, βλ. Πλάτων *Πρωταγόρας*, εκδόσεις Κάκτος, 1993, εισαγωγή – μετάφραση – σχόλια: Φιλολογική Ομάδα Κάκτου, σελ. 99 - 101.

3) Βλ. Πλάτων *Φαίδων*, εκδόσεις Κάκτος, 1993, εισαγωγή – μετάφραση – σχόλια: Φιλολογική Ομάδα Κάκτου, σελ. 260 – 263.

Το σωφρονιστικό σύστημα μέσα από έρευνα υπαλλήλου του Κ.Κ. Αλικαρνασσού

Το πολιτιστικό επίπεδο μιας κοινωνίας απεικονίζεται και στο ισχύον σωφρονιστικό επίπεδο που διαθέτει, αφού έτσι δείχνει και τον βαθμό ενδιαφέροντός της προς όσους έχουν την ανάγκη της και τη συμπαράστασή της. Είναι συνεπώς επιτακτική η ανάγκη το υπάρχον σήμερα να διαφοροποιηθεί σε ένα υψηλότερο επίπεδο. Σε ένα επίπεδο όπου η ελαχιστοποίηση των μειονεκτημάτων των καταστημάτων κράτησης θα έχει πολλαπλό ενδιαφέρον, αφού κατ' αρχήν οι ίδιοι οι κρατούμενοι θα παύσουν να εξαρτώνται ως προσωπικότητες και θα είναι δυνατόν με μεγαλύτερη ευχέρεια να ενταχθούν άμεσα και εποικοδομητικά στο κοινωνικό σύνολο.

Μια κεφαλαιώδης προϋπόθεση όμως για τη βελτίωση της λειτουργίας του σωφρονιστικού συστήματος είναι η αναβάθμιση και η κάλυψη – ποιοτική και ποσοτική – των αναγκών

σε προσωπικό και κυρίως η συνεχής κατάρτιση και εκπαίδευση των σωφρονιστικών υπαλλήλων. Θα πρέπει να δίνεται η ευκαιρία στο προσωπικό των σωφρονιστικών καταστημάτων για εξειδικευμένη μόρφωση και κατάρτιση μέσα από δημόσιες σχολές και, ειδικότερα, η δυνατότητα να επιμορφώνονται κατά τακτά διαστήματα σε εγκληματολογικά θέματα από τους πανεπιστημιακούς τομείς και τα εργαστήρια εγκληματολογίας που ήδη λειτουργούν σε ολόκληρη τη χώρα.

Η άποψη που έχει διαμορφωθεί μέσα από αμερικάνικες κυρίως ταινίες, ότι ο κάθε σωφρονιστικός υπάλληλος αντιπροσωπεύει τον σκληρό φύλακα χωρίς ίχνος ανθρωπισμού, τον βάνουσο αντιπρόσωπο του νόμου, ότι έχει επιλεγεί για τα σαδιστικά ένστικτά του, έχει επηρεάσει πολλούς ανθρώπους μέσα στην κοινωνία με αποτέλεσμα να υπάρχει μια υπέρπουσα απαξίω-

ση.

Πρόσφατη όμως έρευνα που έγινε στο Κατάστημα Κράτησης Αλικαρνασσού από τον γράφοντα, στα πλαίσια της πτυχιακής του εργασίας σε τμήμα της σχολής επαγγελματιών υγείας και πρόνοιας, έδειξε ότι οι κρατούμενοι σε ποσοστό που αγγίζει το 90% των ερωτηθέντων (150 άτομα) είναι ευχαριστημένοι με τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους και δεν εκφράζουν κανένα παράπονο, ενώ σε ποσοστό 94% περίπου δηλώνουν ότι δεν διασφαλίζεται η ανθρώπινη αξιοπρέπεια και αυτό οφείλεται κυρίως στις συνθήκες που επικρατούν στις φυλακές, στην υπάρχουσα νομοθεσία (14%), στη γενική αντίληψη για τους φυλακισμένους (8% περίπου).

Εδώ θα πρέπει όμως να γίνει μια ξεχωριστή υπόμνηση όσον αφορά τη λειτουργία επιμέρους υπηρεσιών του Καταστήματος, για τις οποίες ένα μεγάλο ποσοστό όχι

μόνο δεν είναι ευχαριστημένο, αλλά κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων εκφράστηκε με συγκρατημένη οργή και αγανάκτηση. Αγανάκτηση την οποία εισπράττουν φυσικά οι υπάλληλοι Φύλαξης που είναι σε άμεση επαφή με τους κρατουμένους. Παρόμοια κατάσταση αντιμετωπίζουν οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι από την έλλειψη σεβασμού της προσωπικότητας των κρατουμένων εξαιτίας άλλων αιτιών, όπως π.χ. σε ποσοστό 92,9% εξαιτίας του μεγάλου αριθμού των κρατουμένων σε σχέση με τη χωρητικότητα του καταστήματος (αναφέρθηκαν περιπτώσεις συμβίωσης 4-5 ατόμων σε κελί 10 τ.μ.).

Είναι συνεπώς επιτακτική η ανάγκη της αναβάθμισης του όλου σωφρονιστικού συστήματος και κυρίως της εσωτερικής δομής του.

Κυριακάκης Κυριάκος
Κ.Κ.Αλικαρνασσού

Μαρίνα Λιτβίνοβα

Την 3η Έκθεση Εικαστικών Έργων Κρατούμενων διοργάνωσε το Σ.Δ.Ε. Κορυδαλλού με επιτυχία! Τα έργα εκτέθηκαν από 20/12/2010 και για τέσσερις ημέρες στη Δημοτική Πινακοθήκη Πειραιά. Ο επισκέπτης δεν θα έβλεπε έργα του Γκόγια ή του Νταλί, αλλά έργα των μαθητών του Σ.Δ.Ε εμπνευσμένα από Έλληνες Ποιητές. «Από τον Όμηρο στον Καββαδία», την ονόμασαν. Ανάμεσα στους φίλους της τέχνης παρευρέθηκαν: ο δήμαρχος Πειραιά κ. Μιχαλολιάκος, ο διευθυντής του Καταστήματος Κράτησης Ανηλίκων Αυλώνα κ. Πέτρος Δαμιανός, δικηγόροι, σωφρονιστικοί υπάλληλοι, μέλη του κέντρου επανένταξης αποφυλακισθέντων «ΕΠΑ-ΝΟΔΟΣ» αλλά και δημιουργοί! Ελεύθεροι πλέον...

Συγχαρητήρια αξίζουν στη δημιουργική ομάδα των μαθητών του Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας που με την καθοδήγηση της κας Χατζηγιαννούλη Αικατερίνης κατόρθωσαν να μετουσιώσουν τις «χαμένες» ώρες κράτησης πρώτα σε συναίσθημα και τελικά σε τέχνη. Ο κ. Ρούσσοσ Ιωάννης, δι-

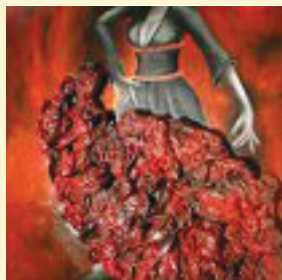
ευθυντής της Πινακοθήκης, στάθηκε ξανά αρωγός στην προσπάθεια.

Ένα μήνα νωρίτερα, με την κοινή προσπάθεια του Κ.Κ.Γ. Ελεώνα Θήβας, του συλλόγου των γυναικών της Χ.Ε.Ν. Θήβας και του Δήμου Θηβαίων, διοργανώθηκε η 1η Έκθεση Έργων Τέχνης Κρατούμενων Ελεώνα Θήβας. Φιλοξενήθηκε στην αίθουσα «Αρμονία» του Συνεδριακού Κέντρου του Δήμου. Διήρκεσε 10 ημέρες. Στα εγκαίνια παρευρέθηκαν όλοι οι τοπικοί φορείς της πόλης, εκπρόσωποι του Υπουργείου Δικαιοσύνης, δημοσιογράφοι και Θηβαίοι πολίτες. Τον αγιασμό τέλεσε ο Μητροπολίτης Λεβαδείας και Θηβών, πατέρας Γεώργιος. Τα έργα των γυναικών έγιναν ανάρπαστα και απο την πώλησή τους συγκεντρώθηκε το ποσό των 16.000 ευρώ! Τα έργα ετοιμάζονταν στο εργαστήριο ζωγραφικής των φυλακών για δύο χρόνια. Ψυχή του εργαστηρίου (και της έκθεσης) είναι η κα Αρτέμη Πόπη, η οποία επιβλέπει και καθοδηγεί τις γυναίκες-καλλιτέχνιδες βήμα προς βήμα στις δημιουργίες τους. Φιλόξενες οικοδέσποινες, οι γυναίκες της Χ.Ε.Ν. συνέδραμαν με την παρουσία τους και τη συμβολή τους στην επιτυχία της έκθεσης και στη δημιουργία μιας ζεστής ατμόσφαιρας για τους επισκέπτες.

Οι εκθέσεις πρόσφεραν στους κρατούμενους διάυλο επικοινωνίας με τους ελεύθερους πολίτες. Μέσω των έργων τους μπόρεσαν να έρθουν σε άμεση επαφή με την κοινωνία. Επίσης έδωσαν την ευκαιρία σε όλους μας να έρθουμε κοντά στην ψυχή τους. Συγχαρητήρια σε όλους όσους θυσιάζουν κόπο και χρόνο για να παίρνουν σάρκα και οστά τέτοιες προσπάθειες.

Στο μυαλό όλων επανήλθε και φέτος ο αγωνισμός που πραγματοποιούσε, μέχρι πριν από τρία χρόνια, το Υπουργείο Δικαιοσύνης για τα έργα των κρατούμενων όλων των φυλακών της Ελλάδας. Η πρωτοβουλία αυτή σταμάτησε απρόσμενα. Και πλέον, μόνοι οι νοσταλγοί της διοργανώνουν τις εκθέσεις αυτές.

**Δείγμα
από την έκθεση
των γυναικών
του Ελαιώνα**

Νεοέλληνας συνδικαλιστής σε αναζήτηση ταυτότητας

Ο Φρόντντ έλεγε: «Τελικά είναι λάθος να ψάχνεις την αλήθεια πέρα από τον εαυτό σου». Μήπως θα έπρεπε να κάνουμε το ίδιο, όντας πολίτες αυτής της χώρας και εκπρόσωποι των εργαζομένων;

Ζούμε σε μια εποχή που οι πολιτικοί δημαγωγοί χρησιμοποιούν τη δύναμη των μέσων ενημέρωσης για να χειραγωγούν τις μάζες, σπέρνοντας την αγωνία, τον φόβο, την ανασφάλεια αλλά και ταυτόχρονα την απαξίωση και την απέχθεια για κάθε φορέα που εκπροσωπεί τα δικαιώματα των εργαζομένων. Για τον λόγο αυτό, ίσως είναι καιρός, κάνοντας τον απολογισμό μας, να ψάξουμε την αλήθεια στον ρόλο μας και στους σκοπούς που υπηρετήσαμε ως άνθρωποι, ως πολίτες αλλά και ως συνδικαλιστές.

Βέβαια, δεν θα μπορούσα να μην κάνω μια μικρή αναφορά σε λεγόμενα εκπροσώπων της πολιτείας, του τύπου «μαζί τα φάγαμε», «τη σημαία την πήρε ο άνεμος», «την επανάσταση του '21 την έκαναν αγράμματοι που δεν μιλούσαν την ελληνική γλώσσα», καθώς και «ελάτε να χορέψουμε τον χορό του Ζαλόγγου», διότι θεωρώ ότι

με προσβάλλουν ως Έλληνα πολίτη αλλά και ως άνθρωπο. Τέτοιου είδους δηλώσεις με κάνουν να ανακαλώ τα λεγόμενα του Αϊνστάιν, σύμφωνα με τον οποίο η μόνη διαφορά μεταξύ ηλιθιότητας και ιδιοφυίας είναι ότι η τελευταία έχει και τα όριά της, καθώς και τον Όσκαρ Ουάιλντ, για τον οποίο «κυνικός είναι αυτός που ξέρει την τιμή όλων των πραγμάτων και την αξία κανενός». Η μήπως αυτές οι δηλώσεις είναι μέρος ενός σχεδίου αποπροσανατολισμού και εξυπηρέτησης της χειραγωγώσης που προανέφερα;

Κοιτώντας ως συνδικαλιστής μέσα μου όμως, βλέπω ότι έχω κι εγώ μερίδιο ευθύνης, διότι εκλέχθηκα μέσα από παρατάξεις με σκοπό να υπερασπίσω τα δικαιώματα των εργαζομένων και όχι των πολιτικών ηγεσιών. Όπως λέει ο λαός, «είδαμε μόνο το τυρί, όχι όμως τη φάκα», αφού συμφωνήσαμε στη λογική του συνδικαλιστή να ασκεί διοίκηση παράλληλα, δύο πράγματα ασυμβίβαστα μεταξύ τους.

Πώς θα μπορέσεις να εκπροσωπήσεις τον εργαζόμενο, όταν η πολιτική σου ηγεσία σε έχει διορίσει σε αυτές τις θέσεις – «καρέκλες»; Πώς

θα μπορέσεις να έρθεις σε ρήξη, όταν κι εσύ είσαι κομμάτι του μηχανισμού αυτού; Πώς θα μπορέσεις να μιλήσεις, όταν τα ποσά με τα οποία αμείβεσαι ξεπερνούν στο διπλάσιο τα χρήματα του μέσου όρου των εργαζομένων; Μας έχουν δώσει την εναλλακτική συνταγή του βολέματος, με απώτερο σκοπό όμως τη δική τους επανεκλογή, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν συνδικαλιστές που παραμένουν πιστοί στην ιδεολογία του συνδικαλιστικού σκοπού που προσβέβουν.

Ίσως ήρθε ο καιρός να σπάσουμε τ' αυγά ... τ' αυγά που εμείς οι ίδιοι κλωσάμε. «Γιατί καλύτερα να χάσεις μια μάχη παρά να χάσεις χωρίς να ξέρεις να αγωνίζεσαι» έλεγαν οι «αγράμματοι επαναστάτες» του 1821. Όπως έλεγε και ο Μαρξ, «θέλω να θυμίσω σε όλους πως η ιστορία παίζεται την πρώτη φορά ως τραγωδία, τη δεύτερη όμως παίζεται ως φάρσα» και εμείς δεν πρέπει να γίνουμε ξανά ο μοχλός τους, διότι τη σημερινή «ιστορία» την έχουμε ξαναδεί.

Γεώργιος Μαρκάκος
Αντιπρόεδρος Σωματίου Δ.Φ.Κ.

Απασχόληση και επαγγελματική κατάρτιση σε αγροτικές φυλακές

Μια εναλλακτική προσέγγιση

Μια τυχαία συγκυρία μου επέτρεψε να διαπιστώσω το ενδιαφέρον, για να μην πω την αγωνία, κάποιων στελεχών του Υπουργείου, για την κατάσταση και το μέλλον των αγροτικών φυλακών. Μη όντας γνώστης του θεσμικού και οργανωτικού πλαισίου αυτών των καταστημάτων, ούτε της σωφρονιστικής επιστήμης, δεν θα τολμήσω να ασχοληθώ με τα σχετικά θέματα. Ας μου επιτραπεί όμως να καταθέσω κάποιες σκέψεις από την πλευρά του Επαγγελματικού Προσανατολισμού και της Επαγγελματικής Κατάρτισης των κρατούμενων σε αυτές. Ας μου επιτραπούν επίσης κάποιες σκέψεις για την οικονομική αποτελεσματικότητα αγροτικών μονάδων όπως είναι, σε σημαντικό βαθμό, οι αγροτικές φυλακές. Επίσης, ας μου επιτραπεί ο συνδυασμός των σκέψεων αυτών με τις έννοιες της «αειφορίας», της συνεχούς επαγγελματικής κατάρτισης και της «διά βίου» εκπαίδευσης. Η πρώτη αφορά τις δομές, οι δύο επόμενες τα άτομα. Τέλος, ας μου επιτραπεί η σύνθεση των σκέψεων αυτού του κομματιού σε μια πρόταση με θεωρητικό αρχικά ενδιαφέρον.

Η κοινή αντίληψη για τις αγροτικές φυλακές στην Ελλάδα είναι ότι στεγάζουν μια διαδικασία συντόμευσης της ποινής των κρατούμενων, με μοναδική απαίτηση την προσφορά κάποιας εργασίας εκ μέρους των ωφελουμένων.

Το κοινωνικό όφελος από τη λειτουργία τους ξεπερνά εκείνο των κλασικών καταστημάτων κράτησης, κατά την αξία του χρόνου ελευθερίας που κέρδισε ο κρατούμενος (και θα τον αφιερώσει ωφέλιμα στον ίδιο, στην οικογένειά του και στην κοινωνία) συν το κόστος συντήρησής του ως κρατούμενου που θα πλήρωνε το κράτος.

Μπορούμε να προσθέσουμε και τις πολλαπλασιαστικές επιδράσεις αυτών των δύο με την έννοια που τις εκλαμβάνουν οι οικονομολόγοι.

Η παραμονή του κρατούμενου στην αγροτική φυλακή δεν φαίνεται να βελτιώνει την επαγγελματική του εκπαίδευση παρά μόνο στο βαθμό που διδάσκεται κάποιες, νέες γι' αυτόν, δεξιότητες εμπειρικά από τους παλαιότερους συγκρατούμενους ή κάποιους παρόντες ειδικούς.

Οι αγροτικές εργασίες στις οποίες απασχολούνται οι κρατούμενοι είναι καλλιεργητικές και συγκομιδής αλλά και συντήρησης εγκαταστάσεων, μηχανημάτων, κ.α. Σε αυτές,

ο καθένας συμμετέχει κατά την προαίρεσή του. Η γενική αντίληψη είναι ότι η απόδοση των κρατούμενων «εργατών γης» απέχει πολύ από τον μέσο όρο απόδοσης της αγροτικής εργασίας στην κοινωνία.

Από την σκοπιά των κλασικών αγροτικών οικονομικών, οι οικονομολόγοι θα μας έλεγαν ότι ο παραγωγικός συντελεστής «έδαφος», που έχει συγκεκριμένη έκταση και εγκατεστημένες καλλιέργειες, απαιτεί ανελαστικά έξοδα καλλιέργειας και συντήρησης (λιπάσματα, φυτοφάρμακα, ζιζανιοκτόνα κ.λπ.). Η μη εξασφάλιση της ανάλογης εισροής εργασίας (όχι μόνο ποσοτικά αλλά κυρίως ποιοτικά) έχει σαν αποτέλεσμα την κακή απόδοση της συνολικής αγροτικής εκμετάλλευσης.

Από την πλευρά τους οι λογιστές θα ανακάλυπταν ότι χρήματα του κράτους, και μάλιστα δανεικά από διεθνείς χρηματοδότες, ξοδεύονται χωρίς να αξιοποιούνται.

Από την πλευρά του κρατικού προϋπολογισμού, θα εμφανιζόταν σύντομα η πρακτική αδυναμία συνέχισης της χρηματοδότησης.

Δημιουργούνται λοιπόν εύλογα ερωτήματα για τη σημερινή κατάσταση και τη μελλοντική εξέλιξη του θεσμού των αγροτικών φυλακών.

Πρόκειται για ένα οικονομικό βάρος ή για μια κοινωνική ευκαιρία με πιθανώς αξιολογηθεί οικονομική απόδοση;

Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν την κοινωνική απόδοση του συστήματος και πώς μπορούν να επηρεαστούν;

Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν την οικονομική αποτελεσματικότητα του συστήματος και πώς μπορούν να επηρεαστούν;

Είναι συμβατή η κοινωνία και κουλτούρα των κρατούμενων με τη συνειδητή αφιέρωση στους οικονομικούς στόχους μιας φυλακής;

Υπάρχει τρόπος κινητοποίησης (με τη διεθνή έννοια του όρου motivation) για τους κρατούμενους;

Είναι συμβατή η κουλτούρα των σωφρονιστικών υπαλλήλων με τις ανάγκες της οικονομικής αποδοτικότητας;

Υπάρχει σχετικό παράδειγμα σωφρονιστικού καταστήματος που, οργανωτικά τουλάχιστον, μπορεί να αποτελέσει υπόδειγμα ή βάση για την ανάπτυξη της μελλοντικής αγροτικής φυλακής;

Ποια από τα στοιχεία της υπάρχουσας αγροτικής φυλακής αξίζει ή πρέπει ή επιβάλλεται να διατη-

ρηθούν, ποια να αλλάξουν και ποια να εισαχθούν;

Θεωρώ αυτονόητο και αποδεκτό από όλους ότι ο θεσμός της αγροτικής φυλακής είναι επιθυμητός κοινωνικά, ιστορικά καταξιωμένος και ότι οι όποιες δυσλειτουργίες του μπορούν να ξεπεραστούν. Θεωρώ επίσης ότι η οικονομική του αποτελεσματικότητα θα επιτρέψει την αυξημένη κοινωνική του προσφορά, κυρίως μέσω της σωφρονιστικής αποτελεσματικότητας (αν επιτρέπεται ο όρος) συνεπικουρούμενης από οικονομική αποτελεσματικότητα.

Ορίζουμε ως οικονομική αποτελεσματικότητα την ικανότητα του αγροτικού καταστήματος να καλύπτει τουλάχιστον τα έξοδα που δημιουργεί η παραγωγική του δραστηριότητα, διαθέτοντας τα προϊόντα του στην ελεύθερη αγορά. Το τελευταίο είναι απαραίτητο για να υπάρχει πραγματική αποτίμηση της εμπορικής αξίας τους.

Αν το αγροτικό κατάστημα παράγει για την ελεύθερη αγορά, τότε οι παράγοντες που επηρεάζουν την απόδοσή του είναι τρεις: πρώτον, η απόδοση των εργαζομένων, δεύτερον, η υλικοτεχνική υποδομή, τρίτον, η οργανωτική επάρκεια που μπορεί να εξασφαλίσει την ομαλή εμπλοκή των εργαζομένων σε μια οικονομική διαδικασία.

Οι παράγοντες που επηρεάζουν την απόδοση των εργαζομένων κρατούμενων είναι δυο: πρώτος, η ικανότητα να εργάζονται στις σχετικές εργασίες επαγγελματικά. Δεύτερος, η διάθεση να εμπλακούν στις εργασίες με ευσυνειδησία, σαν να πρόκειται για δικές τους δουλειές.

Για να έχουν οι εργαζόμενοι την ανάλογη επαγγελματική δεινότητα, χρειάζεται επιλογή και προετοιμασία πριν και αφού περάσουν την πόρτα του αγροτικού καταστήματος. Η επιλογή πριν δεν χρειάζεται να αποκλείσει κάποιους που δεν είναι ιδιαίτερα ικανοί ή πρόθυμοι. Αρκεί να διαχωρίσει τους υποψήφιους και δικαιούχους σε κατηγορίες φυσικής ικανότητας, και αυτό μόνον προκαταβολικά. Η προετοιμασία πριν, απαιτεί βραχυχρόνια συμβουλευτική υποστήριξη για να αποφασίσει ο ίδιος ο δικαιούχος αν δέχεται ή όχι τη συμμετοχή σε μια ενεργή οικονομική ομάδα και να σταθμίσει τα οφέλη από αυτήν. Μετά την ενεργό συμμετοχή του υποψηφίου σε πρόγραμμα συμβουλευτικής, η υπηρεσία μπορεί να αποφασίζει για το ποιοι συνεχίζουν

και ποιοι από τους δικαιούχους μπορούν να τύχουν συμμετοχής μόνο για εργασιοθεραπεία και όχι για πλήρη απασχόληση. Εμπειρία προγραμμάτων συμβουλευτικής υποστήριξης στα καταστήματα υπάρχει στα πλαίσια προετοιμασίας των κρατούμενων για την είσοδο σε ειδικά καταστήματα (Ελεώνα) ή γενικά για την υποστήριξη των κρατούμενων (Υπ. Παιδείας).

Η επιλογή και προετοιμασία μετά την είσοδο στο αγροτικό κατάστημα έχει πρακτικές επιπτώσεις γιατί πρέπει να ταιριάξει τους υποψήφιους με τις υπάρχουσες θέσεις εργασίας. Έχοντας υπόψη τον προσανατολισμό της μονάδας στην ελεύθερη αγορά, είναι λογικό να υπάρχει ένα «κενό» ανάμεσα στα αναγκαία προσόντα και σε εκείνα που διαθέτει η ομάδα των εργαζομένων. Πρόκειται για το γνωστό στους ειδικούς της επαγγελματικής κατάρτισης «εκπαιδευτικό κενό» ή απλά «gap». Ένα κενό που καλύπτεται από δραστηριότητες επαγγελματικής κατάρτισης στον τόπο εργασίας, δηλαδή από πρακτικά προγράμματα κατάρτισης στις γνώσεις και δεξιότητες που απαιτεί η αγροτική ομάδα.

Είναι η γνωστή και δόκιμη αρχή της κατάρτισης στην εργασία (on the job training).

Αν όμως οι τεχνικές γνώσεις και δεξιότητες είναι σχετικά εύκολο να μεταδοθούν από εκπαιδευτές (επαγγελματίες και συγκρατούμενους) απομένει η δυσκολότερη συνιστώσα της ποιοτικής βελτίωσης κάθε εργατικού δυναμικού, εκείνη των συμπεριφορών. Πράγματι, το αναμενόμενο «εκπαιδευτικό κενό» σε συμπεριφορές που χρειάζεται μια ομάδα κρατούμενων για να γίνει αντάξια μιας «εμπορικής» γεωργικής μονάδας είναι μεγάλο και σύνθετο. Η απάντηση μπορεί να προέλθει από ένα συνδυασμό κατάρτισης στις απαιτούμενες συμπεριφορές, συμβουλευτικής υποστήριξης και ισχυρών κινήτρων. Από αυτά τα κίνητρα, μερικά ήδη υπάρχουν (όπως η επιλογή του κρατούμενου να περάσει το υπόλοιπο της ποινής του οικοδομώντας προοπτικές για το μέλλον και η δηλωμένη επιθυμία του εργαζομένου να αλλάξει τον τρόπο ζωής του ήδη από τη φυλακή ή οι καλύτερες συνθήκες κράτησης), μερικά μπορεί να αναδειχθούν από τη συμβουλευτική (συμμετοχή σε μια εκλεκτή ομάδα κρατούμενων με κύρος, ρεαλιστικές προοπτικές

(Συνέχεια στην 11η σελ.)

Απασχόληση και επαγγελματική κατάρτιση σε αγροτικές φυλακές Μια εναλλακτική προσέγγιση

(Συνέχεια απ' την 10η σελ.)

επαγγελματικής αποκατάστασης βασισμένες στα νέα τους προσόντα) και μερικά μπορεί να προβλεφθούν από το κανονιστικό πλαίσιο της εκμετάλλευσης (π.χ. ότι τμήμα των εσόδων μπορεί να τους διανέμεται σε μετρητά).

Μέχρι τώρα βρήκαμε μερικές απαντήσεις στα ερωτήματα που εύλογα δημιουργεί μια προσπάθεια ανασκόπησης του θέματος των αγροτικών φυλακών. Μένει να εξετάσουμε το ανθρώπινο δυναμικό που θα κληθεί να υπηρετήσει μια τέτοια δομή. Όσον αφορά το φυλακτικό, δεν φαίνεται ότι θα αντιμετωπίσει ιδιαίτερα προβλήματα με ένα κατάσταση όπου η συμμετοχή των κρατούμενων είναι εθελοντική, περιποιεί μάλλον τιμή και είναι πρόνομο. Όσον αφορά το προσωπικό που θα αναλάβει ρόλους τεχνικής κατάρτισης, αυτό μπορεί να προέρχεται από τον δημόσιο τομέα ή και από την ελεύθερη αγορά επαγγελματικής κατάρτισης και συμβουλευτικής. Η επιλογή για βραχυχρόνιες αλλά και μακροχρόνιες συνεργασίες μπορεί να γίνεται με διαφανείς διαδικασίες στα πλαίσια του ισχύοντος συστήματος πιστοποιημένων φορέων επαγγελματικής κατάρτισης. Μια αγροτική φυλακή με μερικές εκατοντάδες κρατούμενους δικαιολογεί και μια μόνιμη εκπαιδευτική μονάδα, τύπου ΚΕΚ ή ΚΕΓΕ, που θα έχει όμως την ευελιξία να εμπλουτίζεται σε πρόσωπα και υπηρεσίες από την ελεύθερη αγορά.

Κρίσιμο θέμα αποτελεί εκείνο των αγροτικών οικονομικών δραστηριοτήτων που θα επιλεγούν για την παραγωγική απασχόληση των κρατούμενων. Αν δεχτούμε ότι μας ενδιαφέρει η μέγιστη αποτελεσματικότητα, τότε κάθε επίκαιρη και σύγχρονη εξέλιξη πρέπει να είναι παρούσα. Για να μην ξεχαστεί μάλιστα κάποια, θεωρώ σκόπιμο να αναφερθώ στο πρότυπο του αγρότη επιχειρηματία, που θα πρέπει να βρίσκεται πίσω από κάθε «πρόγραμμα σπουδών» της αγροτικής φυλακής. Αν κάποιος αναρωτηθεί γιατί αρχίζουμε από ένα επαγγελματικό πρότυπο και όχι από μια λίστα δραστηριοτήτων, είναι διότι το πρόσωπο του αγρότη (ή αγροτικού επαγγελματία) αποτελεί σημείο αναφοράς για τον κρατούμενο όταν θα βγει στην κοινωνία, ακόμα και αν δεν πρόκειται να ασχοληθεί με αγροτικές εργασίες. Ειδικότερα, το πρότυπο αυτό αναφέρεται σε μια πο-

λυδύναμη επαγγελματική προσωπικότητα που μπορεί να ανταποκρίνεται στις κλασσικές καλλιεργητικές ή κτηνοτροφικές εργασίες εξίσου με εκείνες της τεχνικής συντήρησης των μηχανημάτων του, την αγροτοβιοτεχνική παραγωγή δευτερογενών προϊόντων (συσκευασία φρούτων, παρασκευή κονσερβών-γλυκών, αλλαντικών, τυροκομικών, κ.α.), την αγροτουριστική και περιβαλλοντική φιλοξενία, την επιχειρηματική αξιοποίηση των προϊόντων του τοπικά, τη διαχείριση παραδοσιακών εστιατορικών μονάδων και τέλος με τη στοιχειώδη διοικητική και λογιστική διαχείριση της μονάδας του. Και όλα αυτά με περιβαλλοντική εγγύηση, τήρηση των «Ορθών Γεωργικών Πρακτικών», ακόμα και σε συνθήκες ελέγχου ποιότητας πιστοποιημένων (ΠΟΠ) και βιολογικών προϊόντων, συστημάτων ελέγχου HACCP και ISO.

Ήδη απαντήθηκαν δύο υποβόσκοντα ερωτήματα. Πρώτον, τι γνώσεις και δεξιότητες μπορεί να περιλάβει το πρόγραμμα εκπαίδευσης και δεύτερον και κρίσιμότερο, ποιες πρέπει να είναι οι δραστηριότητες της αγροτικής φυλακής ως οικονομικά αποτελεσματικής μονάδας.

Η απάντηση εμφανίζεται εύκολα και απλά, αν και δεν είναι εύκολη στην υλοποίηση.

Η προτεινόμενη εικόνα της μελλοντικής αγροτικής φυλακής περιλαμβάνει μια πλειάδα πρότυπων αγροτοκτηνοτροφικών και αγροτομεταποιητικών δραστηριοτήτων. Τα προϊόντα της γης και της μεταποίησης είναι επώνυμα και διατίθενται στην ελεύθερη αγορά χωρίς κανένα πρόβλημα διάθεσης, λόγω της άφθογης τυποποίησης και ποιότητας. Πλεονάσματα και κάποιες καθορισμένες ποσότητες μπορούν να διατίθενται στις υπόλοιπες φυλακές.

Οι εργαζόμενοι κρατούμενοι συμμετέχουν σε ομάδες διαχείρισης κάθε μονάδας για μία πλήρη τουλάχιστον διαχειριστική περίοδο ή και περισσότερες, εφόσον το επιτρέπει το υπόλοιπο της ποινής τους. Σε αυτή την περίπτωση συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων για την καλλιέργεια και τις δαπάνες της και μοιράζονται τμήμα των κερδών (αν υπάρχουν) εκτός από μια ελάχιστη αμοιβή που προβλέπεται για ατομικά τους έξοδα. Προβλέπεται δικαίωμα καλλιέργειας για αυτοκατανάλωση και κατάλληλη τεχνική υποστήριξη για να τονωθεί η σχέση τους με την οικιακή οικονομία μετά την αποφυλάκιση.

Οι ομάδες δραστηριότητας είναι εμποτευόμενες και υποστηριζόμενες από εκπαιδευτές γεωπόνους - γεωτεχνικούς.

Η διαχειριστική περίοδος είναι άλλοτε ετήσια (δενδρώδεις καλλιέργειες) και άλλοτε μικρότερη (π.χ. θερμοκηπιακά κηπευτικά).

Όσοι δεν έχουν αρκετό υπόλοιπο για να καλύψουν μια πλήρη διαχειριστική περίοδο, δεν συμμετέχουν στην οικονομική διαχείριση και λαμβάνουν μόνο την ελάχιστη αμοιβή.

Αναμένεται ότι τα έσοδα από το σύνολο των δραστηριοτήτων θα υπερκαλύψουν τα έξοδά τους και θα επιτρέψουν όχι μόνο τη συνεχή αναπαραγωγή αλλά και τη μεγέθυνση του συστήματος. Πρόκειται για κλασσική «αειφόρα» δραστηριότητα που αναμένεται να προκύψει από μια μαύρη τρύπα εξόδων και αναποτελεσματικότητας.

Οι κρατούμενοι ακολουθούν ατομικό πρόγραμμα κατάρτισης ανάλογα με τη χρονική προοπτική παραμονής τους στο κατάστημα. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα περιλαμβάνει τακτικούς κύκλους κατάρτισης σε όλες τις δραστηριότητες. Οι εργαζόμενοι ενθαρρύνονται να εναλλάσσονται κυκλικά στις δραστηριότητες, ώστε να μη λιμνάζουν σε πολύ δύσκολες ή απλούστατες. Υπάρχει ατομική και ομαδική συμβουλευτική υποστήριξη με δύο σκέλη. Ένα είναι η προσαρμογή και ανταπόκριση στις απαιτήσεις του καταστήματος και δεύτερο, οι απαιτήσεις επανένταξης στην κοινωνία. Τα αποδεικτικά των σπουδών τους είναι ισοδύναμα με εκείνα της Γεωργικής Επαγγελματικής Κατάρτισης του δημοσίου εκπαιδευτικού συστήματος ή του συστήματος επαγγελματικής κατάρτισης.

Εκείνο που έχει όμως σημασία είναι η επαγγελματική τους ετοιμότητα να ενταχθούν σε θέσεις εργασίας αμέσως μετά την αποφυλάκισή τους.

Η πρακτική τους κατάρτιση τους κάνει ικανούς να εργαστούν όχι μόνο σε αγροτικό, αλλά και σε τουριστικό ή αστικό περιβάλλον. Συντηρήσεις και κατασκευές κήπων, αρδευτικών συστημάτων, αγροτική βιομηχανία, τυροκομία, οινοποιία, μελισσοκομία κ.λπ. είναι αντιπροσωπευτικές δραστηριότητες από τις οποίες λείπει ο επαγγελματισμός στην ελεύθερη αγορά. Περιβαλλοντικός τουρισμός και αγροτουρισμός είναι ανερχόμενοι κλάδοι της υπαίθρου. Μάγειροι και βοηθοί μάγειροι

για παραδοσιακή εστίαση (culinary tradition) απαιτούνται τόσο στην κοινωνία όσο και στις φυλακές. Συντηρητές μηχανημάτων, υδραυλικών, ηλεκτρολογικών και φωτοβολταϊκών ή αιολικών εγκαταστάσεων είναι επαγγέλματα του μέλλοντος στην ύπαιθρο αλλά και στις πόλεις. Ανακύκλωση και κομποστοποίηση οργανικών αποβλήτων προβλέπεται να αποτελέσουν συνήθεις δραστηριότητες της τοπικής & περιφερειακής αυτοδιοίκησης αλλά και των νοικοκυριών, αγροτικών και αστικών.

Ακόμα και αν δεν προτίθενται να αναζητήσουν εξαρτημένη εργασία (ως μισθωτοί), υπάρχουν και προβλέπονται προγράμματα νέων επαγγελματιών, εγκατάστασης νέων αγροτών, αγροτουριστικών καταλυμάτων κ.α.

Αν η παραπάνω περιγραφή θεωρηθεί ουτοπία, θα αντέλεγα ότι υπάρχουν πρότυπα τέτοιας δραστηριότητας στην Κοινωνία.

Παράδειγμα η εμπειρία του γαλακτος και της γαλοπούλας της Αμερικανικής Γεωργικής Σχολής Θεσσαλονίκης (και άλλων προϊόντων τους). Η εν λόγω σχολή, που είναι επιπέδου ΚΕΓΕ, παράγει αγρότες επιχειρηματίες και όχι ξερή γνώση. Οι συνεταιρισμοί γυναικών ξεκίνησαν από το περιθώριο και άνοιξαν σε όλη την ελληνική επικράτεια. Τολμώ να προσθέσω το πρότυπο εστιατόριο του Ψυχιατρείου της Πράγας, που είναι διεθνής τουριστικός προορισμός και επιτυχία ενός κάποτε ξεχασμένου ιδρύματος. Είμαι επίσης πεπεισμένος ότι μια φιλότιμη έρευνα θα εντόπιζε πληθώρα καλών πρακτικών και σε φυλακές του εξωτερικού.

Όπως έχει γίνει αντιληπτό, απέφυγα να αναφερθώ σε τυχόν αντιλογους και κριτικές για τις παραπάνω σκέψεις, για λόγους οικονομίας χώρου και χρόνου. Εξάλλου πρόκειται για εναλλακτική πρόταση με πολλά διοικητικά νομικά και οικονομικά προαπαιτούμενα. Κάθε συζήτηση πάνω σε αυτές τις σκέψεις θα με ευχαριστούσε ιδιαίτερα. Ας μην ξεχνάμε όμως ότι πολλές προσεγγίσεις που στο παρελθόν χαρακτηρίστηκαν «εναλλακτικές», αποτελούν σήμερα κυρίαρχα ρεύματα σκέψης.

Πάνος Παπαϊωάννου,
M.Sc. Agr. Econ & Marketing,
Εκπαιδευτής επαγγελματικής
κατάρτισης

